

Миладин Шеварлић

У РУКАМА
ОТАЏБИНЕ

Београд, 1968.

МИЛАДИН ШЕВАРЛИЋ (Београд 1943)

Објављивао песме у књижевним часописима шездесетих и седамдесетих година прошлог века (*Савременик*, *Књижевност*, *Дело* и др.), позоришне критике у *Полицици-експрес* седамдесетих и есеје из области друштвено-политичке проблематике у листу *Борба* деведесетих, те у часопису *Драма* ових година, као и бројне написе из позоришне, културне и друштвене сфере у стручним часописима и дневним листовима.

Сценска адаптација Његошевог *Горског вијенца* изведена му је 1973. у Црногорском народном позоришту, а драматизација (са Ј. Павићем) романа *Трен 2 А. Исаковића* 1985. у Студентском културном центру у Београду. Аутор је сценарија за дугометражни играни филм *Недељни ручак* (редитељ Милан Јелић, *Филм-данас*, Београд 1982.) и за ТВ филм *Пролеће у Лимасолу* (редитељ Сава Мрмак, РТС 1999.).

Роман *Смрт њуковника Кузмановића* објавила му је *Српска књижевна задруга* (Београд 1986.), а *Енциклопедију веровања и обичаја* (с М. Зупанцем) *Сфаирос* (Београд 1989.) и *Плаћо* (Београд 2001.). Књига есеја *Српска Ајланида* изашла му је код истог издавача 2002. године.

Аутор је тридесетак драмских дела која су (почев од 1968.) играна у позориштима широм Србије, Чикагу и Великом

Трнову, на радију и телевизији, те штампана у периодици, збиркама и посебним издањима (*Пад Басише, У рукама оцабине, Сведок из мртвог дома, Одлазак Дамјана Радвановића, Куйићемо виноград, Ойимисџи, Смрт џуковника Кузмановића, Пројаси царсџива срџскога, Душевна болница, Кум, Небеска војска, Косово, Код злаиног вола, Повраџак Вука Алимџића, Змај од Србије, Карађорђе, Госџодин Минисџар, Црни Пеџар, Љубав џобеђује, Вуци и овце или Србија на Исџоку, Заводник, Дивљач је џала, Нови живџи, Мала срџска комедија, Визанџијски амеџисџи, Балканска раџсодија, Аџсолуџни слух).*

Књига *Изабраних драма* објављена му је 2001. године (*Плаџо, Удружење драмских писаца Србије, Позориште Модерна гаража*). Другу и трећу књигу *Изабраних драма* објавило му је Удружење драмских писаца Србије 2006, односно, 2008. године.

За драму *Пројаси царсџива срџскога* (*Аџеље 212, 1983. и др.*) добио награду на конкурсy Удружења драмских писаца Србије (1980. године), а за драме *Небеска војска* (Ужице 1988. и др.), *Змај од Србије* (Ниш 1994.) и *Заводник* (Позориште *Славија*, Београд 2002) награде *Бранислав Нуџић* истог удружења (1986, 1990 и 2000. године). За драму *Змај од Србије* добио, такође, награду на Фестивалу праизведби у Параџину 1994, а исте године, на XXIX Стериџином позорју, *Стериџину награду за савремену комедију. Злаџни Беочуг*, за џрајни доџринос кулџури Београда добио је 1999. године.

Миладин ШЕВАРЛИЋ

У РУКАМА ОТАЏБИНЕ

ЛИЦА

КАРДИНАЛ ХИМЕНЕС ДЕ ЦИСНЕРОС

АРХИЕПИСКОП ГРАНАДСКИ
ФЕРДИНАНД ДЕ ТАЛАВЕРА

МИГЕЛ, ГРОФ ДЕ САЛИНАС

СИМОН ДЕ ПЕРЕДА,
СЕКРЕТАР КАРДИНАЛА ЦИСНЕРОСА

МАРИЈА ДЕ ТОРМЕС

КАЛУЂЕРИ

ВОЈНИЦИ

ПОБУЊЕНИЦИ

ЦЕЛАТИ

ТАМНИЧАР

ПОСЛУГА

Гранада 1499.

ПРВИ ДЕО

I

Одаја у палати гранадокој архиепископа Талавера. Талавера, веома кружан и снажан, четрдесетих година, стоји окренути зледалишци у, нејомична лица, зледа неколико тренушака у публику као да се усредсређује.

ТАЛАВЕРА: Et mors ultra non erit, као што је речено. И смрти неће бити више! Неће је бити у окриљу вечне милости господње. Браћо моја! И ви верни, и ви који сте још нисте приклонили божанском окриљу! Мир божји свима вама! Обраћам се вама који верујете да бих вас утврдио у вери, а вама који не верујете да бих вам помогао да постигнете спасење душа ваших. Запамтите ви који исповедате веру Мухамедову, запамтите да је божје стрпљење велико, али да је његов гнев страшан. Седам година је прошло откако је Гранада враћена у окриље своје хришћанске матице, католичког шпанског краљевства; седам година је прошло откако сам ја постављен за пастира ваших душа, седам година вам се обраћам речима стрпљења и љубави, а ваша срца остају затворена за истини коју вам објављујем!

Хиљаде живота пало је да би се створила нова, јединствена Шпанија. А да ли има стварног јединства без сједињавања под заставом једне идеје, једне вере? Нека се чува свако ко својим животом и делом нарушава једину праву идеју водилу која треба да повезује сав наш народ и да усмерава све наше животе!

(Бесан је и нервозан. За себе)

Не ваља! Тако нећу ништа постићи. До сто ђавола!

(Поново покушава да се усредсредити. После паузе)

Желео бих да вам говорим као пријатељ. Не по дужности која ме овамо доводи, већ по осећању које ми моја савест намеће –

(Замисли се)

Желео бих да не гледате у мени званично лице цркве и државе, већ човека који покушава да вам пренесе своје осећање истине. Ја вам нећу рећи као многи: Nil nostra referit in hoc aevo nisi de eo celeriter recedere; нећу вам рећи да је наша једина дужност у односу на овај живот да га брзо напустимо. Рећи ћу

вам да се морамо за њега борити, да га морамо градити у муци, и учинити га људским; али ћу вам рећи и оно што сами осећате: души нашој потребно је више од тога...

(Себи у браду)

Аха, боље ће бити овако.

(Гласно)

Потребна је вера да све ово око нас, све ово што се на Земљи збива, једном речју, сва наша историја – потребна је, кажем, вера да све то није једна обмана; лутање без излаза, које ће се окончати ништавилом кад смрт и тама покрију наше градове и наша поља, а наши домови, палате и катедрале претворе се у гомилу сиве прашине.

(На вратиима се њојављује Миџел. То је човек љири-десећих година, љлеменићих, финих црџа лица. Он осџаје на вратиима вирећи у собу и слушајући Талаверу који га не љримећује)

Потребна је вера да изнад свега тога, да изнад нашег живота постоји нешто више, да ће доћи време када ће се добро раздвојити од зла, када ће се све разјаснити и добити оправдање.

- МИГЕЛ: Јеси ли сигуран да ће се све то збити?
- ТАЛАВЕРА: *(Трџне се)*
Мигеле, ти си! Нисам чуо кад си ушао...
- МИГЕЛ: Није ни чудо; занео си се својом красноречивом беседом.
- ТАЛАВЕРА: Борим се за поверење народа, пријатељу.
(Миџел, сџуџајући у собу, чини љокреџ љозива љре-ма вратиима. Улази Марија, млада жена љривлачноџ изгледа)
О, госпођица де Тормес! Какво изненађење; и ви сте указали част старом свештенику! Али, ја сам мислио да сте ви још у Мадриду.
- МАРИЈА: Синоћ сам допутовала; и, ето, одмах ми се указала прилика да уживам у проповеди сџароџ свеџиџе-ника.
(Смеје се)
- ТАЛАВЕРА: *(Осмехујући се)*
Прислушкујете и уживате у мојим мукама.

- МАРИЈА: Али, били сте тако речити...
- МИГЕЛ: Усавршио си се у беседничкој вештини. Форма је сасвим добра; народ ће бити задовољан.
- ТАЛАВЕРА: Не подсмевај се! Цео дан вежбао ту проповед, зној ме облива. Лако је теби са твојим грчким текстовима. Ти водиш сасвим приватан живот...
- МИГЕЛ: Шта бих друго? Али, реци ми, чиме ниси задовољан? Аргументима које треба да изнесеш Маврима и осталима који не чекају Мадрид да им отвори очи?
- ТАЛАВЕРА: Ти знаш чиме нисам задовољан. Резултатима; резултатима који нису никакви. И знаш да ми није лако. Седам година седим ја на овој надбискупској столици, такорећи од самог тренутка када је Гранада отета Маврима; седам година, а колико сам неверника успео да приведем вери ове земље? Док Торквемада пролетос није умро, стално сам био у грозници. Откако је велики инквизитор Дијего Деза, мало сам мирнији. Мада чујем да је краљ незадовољан... сасвим незадовољан. Не знам како ће се све то свршити. И није само у питању краљ и одговорност пред државом, већ осећање неуспеха у мисији која, без обзира на то што је други воде различитим средствима од оних које ја сматрам за једино исправна, заслужује да се верује у њен значај.
(Пауза)
Али, шта да радим? Ја не могу да их покрштавам силом, ма колико то служило јединству државе. Или да их спаљујем, ђаво да их носи!
(Марији)
Извините! Ја и не питам за вести из Мадрида?
- МИГЕЛ: Разговор о Мадриду довешће нас, нажалост, на исту тему.
- МАРИЈА: Ја не знам колико је тачно оно што сам чула...
(Застџане, зледајући Мигела као да од њега очекује помоћ)
- МИГЕЛ: Али је врло вероватно. Сасвим је у складу са оним што смо навикли да очекујемо од људи који управљају овом државом.
- ТАЛАВЕРА: Шта треба, дакле, сада од њих да очекујемо?

- МИГЕЛ: Ево шта: кардинал Хименес де Циснерос долази! Долази са специјалним, неограниченим овлашћењима. Долази да на свој начин поведе рачуна о душама житеља овога града!
- МАРИЈА: Жао ми је што сам весник таквих новости...
- ТАЛАВЕРА: Хименес Пустињак. То је, значи, поклон који нам Мадрид шаље. Зар је то решење за Гранаду?
(Пауза. Обузима га бес, урла)
Зар ништа у овој земљи не може да прође без Хименеса Пустињака! Ја нисам могао преконоћ да преобразим свест хиљада људи. Зар ће крвави механизам Хименеса де Циснероса да пробуди Шпанију!
- МИГЕЛ: (Подсмешљиво)
Инквизиција ће да процвета – покрштавање неверника, спаљивање јеретика, пуне руке посла! И све *ad maiorem gloriam Dei*. Да, да, треба људе неизоставно натерати да буду срећни, кад су такве будале да сами не примају срећу коју им Мадрид тако несребично нуди.
- МАРИЈА: Али, шта ће бити с вама?
- ТАЛАВЕРА: Не знам.
- МАРИЈА: Неће ваљда ваша безбедност бити доведена у питање после свега што сте учинили за ову земљу?
- ТАЛАВЕРА: Безбедност? У питање је доведено све оно што сам ја био, све оно што сам чинио, од ослобођења до данас. Сада ће доћи Хименес де Циснерос и једноставно ће запалити ломачу. А можда Гранада није друго ни заслужила, можда је сувише рано да овде загосподари добро.
- МИГЕЛ: Ја бих се задовољио стањем које би ми дозвољавало да господарим сам собом.
- ТАЛАВЕРА: Човеку је неопходно да верује у један виши поредак ствари коме ће се прикључити, или га сам изградити. Брод без кормилара не може избећи судбину олупине.
- МИГЕЛ: Да, да, знам ту причу. Поредак у којем је побеђено зло, поредак којим влада разум, људски или божански, свеједно ми је, један дивни вечни поредак, под гвозденим окриљем добра. Али, та вечност је за

- мене исувише непривлачна. Рај је досадна и нељудска творевина, био на небу или на земљи. А друго име рајског архитекте је тиранин.
- МАРИЈА: Мигеле, за име Бога, ти опет причаш, причаш, а Инквизитор јаше и ћути, и све је ближе.
- МИГЕЛ: Свако ради свој посао. Мој посао је да мислим.
- МАРИЈА: Бојим се да Инквизитор не јаше овамо зато да би ти обезбедио мир за размишљање.
- ТАЛАВЕРА: Ти живиш одувек на поседу који си рођењем стекао, имаш људе који се брину о томе шта ћеш јести, какве тканине, какве боје и мирисе волиш. Иза застора најбоље библиотеке у Шпанији посматраш шта то људи раде по овој земљи. Никада ниси био уза зид притеран. Сада ће, међутим, Инквизиција доћи и рачуни ће морати да се положи.
- МАРИЈА: Значи, оцаџбина долази да нам наплати рачун за слободу... Реците, Фердинанде, мислите ли да је опасност заиста стварна и велика?
- ТАЛАВЕРА: А зар ви мислите да се неће дознати за Мигелове потајне везе са Италијом преко којих добија забрањене рукописе. Сутра неће више бити Талавере да га штити, сутра ће, као што сам најбоље зна, овде седети Хименес Пустињак, коме ни Мигелово племство, ни његов углед, ни његов значај за културу ове земље неће представљати препреку, Хименес Пустињак који ће побеснети кад сазна за његове паганске писце, непоузданост његове вере и његове критике званичних црквених писаца. А ја вам јамчим да ће он то сазнати још истог дана кад стигне у Гранаду!
- МИГЕЛ: Немам ја ништа с њима, ништа ја не сметам Циснеросу и његовој држави.
- ТАЛАВЕРА: Е, у томе и јесте ствар, што немаш ништа с њима. Уосталом, ко су то *они*? Они – то смо сви ми. Ти живиш у овој земљи. Шпанија је вековима била расцепкана, гажена, злоупотребљавана! Сада је, најзад, слободна. Сада, ми водимо борбу за нову, јединствену шпанску државу, а духовна идеја под којом Шпанију уједињујемо је хришћанска идеја о једнакости и братству. Сваку делатност коју под плаштом привидне слободе, под плаштом слободне мисли,

слаби ову борбу, Инквизиција ће казнити ломачом. Схвати то!

Кад вас је Фердинанд Католички пре седам година ослободио...

МИГЕЛ: Ослободио? Ја нисам стекао тај утисак.

ТАЛАВЕРА: Ипак, дозволи да су Маври били освајачи ове земље.

МИГЕЛ: Ко може да каже ко су освајачи једне земље, а ко њени прави власници?

ТАЛАВЕРА: *(Пречувши њо, насмјавља)*

Ако су ти пружали већу привидну слободу, која уосталом није прелазила подручје мишљења и говора, то је зато што им је морална и духовна анархија помагала да из ове земље исцеде што више могу. Ова је земља за њих била туђа; разједињеност, расуло били су њихови савезници.

Кад вас је Фердинанд Католички пре седам година – ако дозволиш – ослободио, и мене поставио за пастира ваших душа, ја сам се, као што сам најбоље знаш трудио да будем благ и трпељив, да без насиља дођем до циља који је Шпанија себи поставила и тиме, ето, себе довео у неприлику – не малу. Али, сада, кад Циснерос зајаше моју столицу ситуација ће изгледати мало друкчије.

Ти не знаш, префињени и поштеђени човече, шта значи тортура, шта значи мучење тела, не духа. Знаш ли ти, познаваоче филозофије, шта је то мучење водом, на пример? Не знаш! Одмах ћу ти објаснити.

Оптужени се постави у водораван положај, али да глава лежи дубље него труп, чврсто се веже и стегне око врата. Гвожђем му се насилно разјапе уста, па му се у њих стави једна платнена крпа на коју се полако сипа вода. Мучени мора да дише све брже и брже, да стење и гута и да тако, и нехотице, увлачи мало по мало крпу у душник...

МАРИЈА: Ја бих се у овој ситуацији запитала, може ли се отаџбина заменити неком другом? Уосталом, нико нас није питао којој отаџбини желимо да припаднемо.

МИГЕЛ: И све то: та крпа, то гротескно насиље, зато што не прихватам за свој дом пројекат твог рајског архитекте?

- ТАЛАВЕРА: Сада, када се ми боримо да створимо државу, када се боримо да хаотичне шпанске земље које су развлачили Јевреји и Маври, ујединимо и вратимо шпанском народу, када се боримо да учврстимо код свих људи јединствену духовну идеју која ће помоћи да ова земља стане на ноге – није час да се скептичка мисао, која све вредности доводи у питање, несметано уплиће и кочи наше напоре.
- МИГЕЛ: Ти одобраваш, значи, њихове поступке, њихову прљаву и срамну тортуру! Па да, то су твоји саборци!
(Пауза)
Опрости, дођавола...
- ТАЛАВЕРА: Е, да је тако, пријатељу драги, светини би одавно била пружена прилика да на тргу ужива у мирису твог печеног меса. Али, без обзира на методе, ја верујем у напоре ове државе.
- МАРИЈА: Да сам ја држава, радије бих се уздржала од тако нездравих напора.
- МИГЕЛ: Немам ја ништа против... нека ме држава само остави на миру!
- ТАЛАВЕРА: Да те остави да се играш идејама које је поткопавају? Овде је реч о животу и смрти, схвати то већ једном!
- МИГЕЛ: Колико ја видим, овде ће доћи до једне кланице која неће никуда одвести. Ја знам да ти верујеш у нешто велико и лепо, али овде није реч о теби. Далеко је од твојих идеала до стварности, ако мораш Шпанце због којих ствараш државу добро да растегнеш на точку за мучење, да би ту државу примили.
- ТАЛАВЕРА: Ствар укуса. Ја нисам никога растекао и зато губим тле под ногама. Али, ја се зато нећу борити против Шпаније. А сада, доста о томе! Утуви само себи у главу да нећу више бити у стању да те штитим.
- МИГЕЛ: Да, у овој соби седеће сутра Његова Преузвишеност кардинал Хименес де Циснерос, спасилац оцаџбине!
(Церка се)
- МАРИЈА: Можда се треба спасти из те оцаџбине, пре него што је ваш кардинал сасвим не спасе.

II

Иста соба. Двојица служу избацују делове намештаја који нису неопходни, скидају слике, украсе, њих, заплићу се у засијоре док их скидају са зидова.

ФЕРНАНДО: Срећан пут, бискупе! Држи ово, Франциско!
(Добацује му једну вазу)

ФРАНЦИСКО: Е, пријатељу, и вино из подрума изнесоше! То не мирише на добро.

ФЕРНАНДО: И то какво вино, драги мој, све сама *малаџа*!

ФРАНЦИСКО: Знам да си га се накрао. Талавера, покој му души, умео је да прогледа кроз прсте. Од те добротe је и страдао, сиротан.

ФЕРНАНДО: Јеси ли сигуран да ћеш и сам дочекати вече?

ФРАНЦИСКО: Шта ти мене мешаш? Ја сам одан новој власти!

ФЕРНАНДО: Добро, а шта је Талавера скривио?

ФРАНЦИСКО: Мени није ништа.

ФЕРНАНДО: Ако Талавера није крив, онда нису у праву они који га смењују, а?

ФРАНЦИСКО: То ти кажеш, ја то нисам рекао!

ФЕРНАНДО: (*Смеје се*)
Не бој се, не бој се, пасји сине! Баш мене брига ко је крив. Талавера је волео вино и био народски човек. А што Маврима није потпаљивао ватру под гузицом јер нису хтели да љубе крст, то му је, кажу, грех.

ФРАНЦИСКО: Ја сам човек прост, не знам тачно шта је грех, али док су Маври држали Гранаду нису ме терали у цамију.

ФЕРНАНДО: Опет лајеш и браниш Мавре. Само нек наиђе оно њушкало, кардиналов секретар... Прво си лепо рекао да си одан новој власти, таман помислим, овај се опаметио; кад он опет лаје. Знаш да нас је нова власт спасла пропасти, ослободила нас...

ФРАНЦИСКО: Од чега?

ФЕРНАНДО: Не знам. Опет лајеш! Кад кажем ослободила, значи ослободила. Вероватно нас је од нечег ослободила. Нова власт нас учи да будемо прави људи, учи нас да будемо срећни.

ФРАНЦИСКО: Па, је л' осећаш да си срећан откако су дошли?

ФЕРНАНДО: Па... Срећан сам што сам жив.

ФРАНЦИСКО: Па, и пре си био жив. А осим што си жив и онда и сада, не видим неке разлике.

ФЕРНАНДО: Са ломаче је бољи видик! Кад ти подгреју ту глупу лобању, мозак ће одмах да ти проради и све ће ти постати јасно.

Улази Симон де Переда, кардиналов секретар. Има између њири-десет и четрдесет година, живахан, сав у њокреју, а хладног, џроницљивог њогледа.

СИМОН: Шта чекате? Хођу да вам се дими под петама! Његова Преузвишеност само што није дошла. Шта ме гледате, брже, брже!
(Излази)

ФЕРНАНДО: (Бекелји се њрема врајима)
Шта чекате, хођу да вам се дими... Његова Преуз-вишеност...
(Пресече се, њогледа у Франциска, ња у врајиа)
Хајде на посао, шта ме гледаш?!

ФРАНЦИСКО: Хођемо ли и овај прекривач са стола?

ФЕРНАНДО: Све, речено је све непотребне ствари. Тепихе, слике, вазе, све, све!

ФРАНЦИСКО: А што ли то избацује?

ФЕРНАНДО: Зато, будало, што он не живи за себе, па му тај луксуз није потребан. Он живи за тебе, за мене, и за остали шљам.

ФРАНЦИСКО: (Церека се)
За тебе и мене! За тебе и мене!

Улази Циснерос. Кад угледа слуге сјане и укочено их гледа. Они се следе, зајим се ушејриље, узимају сјвари и клањајући се ујлашено излазе. Циснерос седа за сјо, гледа харјије које је собом донео, њише. То је висок, мршав човек њедесетих година, с њон-зуром и венцем црне косе, ошјрих црја лица са дубоким борма. Избријан. Лице му је ѡврдо и сјрог, али када се ојуси изражава

умор. Иначе, делује хладно и смирено, мада се испод шио̄ мира осећа да му бес и разјареност̄ нису нејознат̄и. После извесно̄ времена диже главу.

ЦИСНЕРОС: Симоне!

Одмах, као да је чекао иза самих вратӣа, улази Симон. Хиџрим кораком приђе сто̄лу и ћушећи се њоклони.

ЦИСНЕРОС: *(Тихим, хладним гласом)*

Симоне, послуга је распојасана, ви ћете одговорати.

СИМОН: Ваша Преузвишености, то је остало од Талавере...

ЦИСНЕРОС: Чувајте се, Симоне! Он није за вас Талавера, и ни речи више о свему томе. Јесу ли извршена моја наређења?

СИМОН: Да, Ваша Преузвишености. Палата је прилагођена потребама нашег рада, осим што је надбискуп, то јест, бивши надбискуп де Талавера, задржао, са сагласношћу Ваше Преузвишености, неколико одаја у левом крилу као свој стан.

ЦИСНЕРОС: А подруми?

СИМОН: И они су... прилагођени, Ваша Преузвишености. Уз извесне напоре, додуше; у њима је било само вино. Било је потребно времена да се прибаве све справе, јер методе надбискупа, хоћу рећи, бившег надбискупа де Талавере...

ЦИСНЕРОС: Познати су нам методи надбискупа Талавере. Да су били у складу са потребам наше државе и цркве, ми не бисмо ни били приморани да долазимо у Гранаду. Јесте ли га замолили да дође?

СИМОН: Учинио сам то, Ваша Преузвишености. Биће овде ускоро.
(Пауза)

ЦИСНЕРОС: Слушајте, Симоне! Наш посао овде неће бити лак и ја захтевам непоколебљивост и потпуну доследност у извршавању мојих наређења. Надам се да ћемо обезбедити сарадњу извесних становника овога града који су одани нашој ствари. Осим тога, немамо довољно војника.

СИМОН: Ако се све буде одвијало по плану, преостале чете треба да стигну из Мадрида за две недеље, Ваша Преузвишености.

ЦИСНЕРОС: То може да представља сметњу. Штошта може да се деси за две недеље. Примео сам извештај да су се после првих хапшења Маври узнемирили. Сувише су се осилили услед неопростиве блажности и неодлучности нашег надбискупа. И уопште, вера је попустила, Маври нису сами, многи Шпанци су с њима... Чврстина државне управе је ослабила, и ето прилике за јерес. Постоји у Гранади група људи која је повезана са Италијом. Извесни рукописи стижу, читају се грчки филозофи, под њиховим утицајем стварају се погледи на свет, негује се такозвана слободна мисао, сумња се, траже се путеви мимо наших, путеви који не питају за добро шпанске државе, а држава је слаба, шавови по којима је недавно састављена прете да попуцају, Симоне! Уосталом, знате ви. Ни Италија, ни грчки филозофи нису вам непознати...

(Пауза)

Како видим, стигло је већ доста пријава против јеретика.

СИМОН: Да, Ваша Преузвишености.

ЦИСНЕРОС: Морамо коначно рашчистити ту ствар. Има већ осамсто година како су Маври провалили на наше тле, и тек сада смо успели да срушимо њихово последње упориште. Осамсто година су држали они делове наше земље под својом влашћу. И зар сада треба да их пустимо да и даље роваре по нашој држави? Или да пустимо филозофе да се играју, и да руше државно јединство, да трују овај народ идејама о безвлашћу и сумњама у све вредности? Расадник јереси мора бити уништен! Сви до једнога ће се приклонити идеји која води ову државу, или ће нестати! Јесте ли разумели?!

СИМОН: Зар Ваша Преузвишеност сумња?

ЦИСНЕРОС: Ви знате да ми ваша прошлост није непозната. Ако сам вас, због ваших способности, и уз јемство поштовања и поверења достојне особе коју обојица добро познајемо, примио у своју службу, не значи да не мотрим на ваше поступке. Од вас очекујем дво-струку ревност којом ћете се искупити.

- СИМОН: Да, Ваша Преузвишености.
- ЦИСНЕРОС: У недељу ћу одржати проповед у катедрали. То ће бити последња опомена. Рекао сам да донесете едикт који ће се том приликом прочитати.
- СИМОН: Донео сам, Ваша Преузвишености.
(Ужурбано вади свиџак)
- ЦИСНЕРОС: Надам се да је састављен на одговарајући начин. Читајте!
- СИМОН: *Искључујемо и ѓроклињемо у име Оца, Сина и Свејџога Духа, на џемељу закона, све јерејџике у крилу наше свејџе Каџџоличке цркве, све који их џоџџџомажу и скривају, и џредајемо их соџџони.*
- Нека су џроклејџи ма џде били, у џраду или на селу, џри јелу или џри џићу, будни или у сну, живи или мрџви. Боџ нека им џошаље џлад и куџу, и нека буду омрзнуџи од свих џуди. Соџџона нека им сџџоји с десне сџџране, а на сџџраиноме суду нека буду осуџени на вечно џроклејџсџво. Нека буду исџџерани из својих кућа, нека им џихови нејџријџаџељи узму имања, џихове жене и џихова деца нека усџџану џроџџив џих, нека им нико не џомоџне у невољи!*
- Улази Талавера, и видећи да се чџџџа, осџџаје крај враџџа. Симон, џримејџивџи џа, џодиџне џлаву и засџџане.*
- ЦИСНЕРОС: Нисте добили нареџење да прекинете!
- СИМОН: Опростите, опростите, Ваша Преузвишености...
(Циснерос џа хладно џледа)
... мислио сам...
(Један џренуџџак нејџријџџџноџ џуџџања и Симон на-сџџавља)
- Нека буду џроклејџи свим клејџвама Сџџароџа и Новоџ завејџа, нека џадне на џих клејџва Содоме и Гоморе и нека их сџџали џихова вајџра. Земља нека их џроџуџџа живе као Дајџана и Абирама збоџ џреха нејџслушностџи. Нека буду џроклејџи као Луцифер и сви џаволи џакла, да џамо морају осџџаџи с Јудом и вечџџџо осуџенима, ако не џризнају своје џрехе, не моле за милосџи и не џојраве свој живојџ!*

ЦИСНЕРОС: *(Хладно)*
Амин!

Неколико људина сви осџају у џишини на својим местима.

ЦИСНЕРОС: *(Симону)*
Идите!

Симон се џоклони и изађе.

ЦИСНЕРОС: *(Хладно и лагано)*
Жао ми је што после седам година морамо да се сретнемо у оваквим околностима.

ТАЛАВЕРА: Околности су онакве какве морају бити. Али, надам се да ме нисте звали да бисте ми то рекли?

ЦИСНЕРОС: *(И даље хладно и смирено)*
Њихова Величанства, краљ и краљица, нису задовољни вашим радом. Ви то знате.

ТАЛАВЕРА: Имао сам част да то чујем при нашем првом сусрету.

ЦИСНЕРОС: Али, слободан сам да приметим, да сте ви то морали знати још много раније.

ТАЛАВЕРА: А ја сам слободан да приметим да сам радио по својој савести, и да је моја савест чиста.

ЦИСНЕРОС: Утолико горе.

ТАЛАВЕРА: Ја сам покушао, чим сте дошли, да вам изложим своје схватање, али ви не можете, или нећете то да схватите.

ЦИСНЕРОС: Слушајте, Талавера; будите реални. Таквим схватањима ви само отежавате свој положај.

ТАЛАВЕРА: Тежину свог положаја ја одређујем према стању своје савести, а и вама препоручујем исто мерило за оцењивање тежине положаја.

ЦИСНЕРОС: *(Још увек хладно, лагано и сџаложено)*
Нећемо сада говорити о мојој савести, нити било када, уосталом. Ја имам, као што знате, инструкције у погледу вашег будућег положаја, и сада ћу вам их саопштити. Понављам, жао ми је што сте изневерили поверење које је у вас полагано. Ми смо се некада борили за исту ствар.

- ТАЛАВЕРА: Да, али различитим средствима; а ваша су средства таква да обезвређују циљ коме сматрате да стремите.
- ЦИСНЕРОС: Ваше речи су јеретичке. Ја ћу вам саопштити инструкције које сам добио. Њихова Величанства и Света Црква сматрају да сте злоупотребили поверење које су вам указали, да нисте извршавали задатке у складу са напорима наше државе...
- ТАЛАВЕРА: Ја сам сматрао да се напори ове државе састоје у томе да се успостави у земљи дух љубави и братства, да се успостави слобода и да се утиче речју и делом љубави на људске душе да схвате пут ка правом животу.
- ЦИСНЕРОС: *(Хладно)*
... Њихова Величанства и Света Црква даље сматрају да сте угрозили дело државног и духовног јединства, толеришући маварски сепаратизам и ширење идеја супротних онима којима се ова држава руководи.
- ТАЛАВЕРА: Зар ви мислите да ломаче и насиља...
- ЦИСНЕРОС: ... И стога вас суспендују са положаја архиепископа гранадског. А ја ћу вас, сходно донетој одлуци, отпремити у манастир Светога Јага, где ћете провести остатак свога живота.

III

Одаја у Миџеловој палати. Удобно намешћена. Књиџе. Пије се вино.

МАРИЈА: Ја сам ти говорила на време: треба отићи, треба отпутовати, било куда, на оно место које може и хоће да нам буде стварна оцабина. Откуда ми знамо да је баш Шпанија наша права оцабина. Било би сувише једноставно тако лако је стећи. Просто, родиш се – и нађеш се на месту које је заиста твоје. Праву оцабину треба тражити, треба се помучити да би се нашла, учинити напор да би се стекла. Али, сада оцабинска полиција контролише све излазе из града. Скоро је немогуће изаћи. Па ипак, Мигеле, боље је и то покушати, него живети са овом проклетом стрепњом која се и у најтајнијим часовима као сенка ушуња између нас.

МИГЕЛ: Слушај, зар не осећаш колико је то смешно и ништавно; Циснерос и његова Инквизиција, њихови напори да нешто забране, да људе на нешто приморају. То је бауљање по прабини које ће време једноставно да збрише.

МАРИЈА: Јесу ли за тебе смешне и ове ломаче које Циснерос потпаљује не сувише далеко од твоје палате?

МИГЕЛ: Да, да; суво грање преливено смолом већ пуккета, кожа се загрева, постаје врло румена... Именујем кардинала Хименеса де Циснероса званичним Прометејем Ватроносцем шпанске државе. У то име попијмо мало вина!

МАРИЈА: Последње боце из Талавериних подрума.

МИГЕЛ: Из Талавериних... да. Добри пријатељу, лепо сам ти говорио да се не мешаш. Али не, он се сврстава у њихове редове. А ко се ухвати са њима у коло, тај мора да игра по њиховој музици, ма колико тонови били нескладни, рогобатни, одвратни. Кад су победили, кад су нас ослободили, како они вле да се изразе, обећавали су дивне складне тонове, праву земаљску хармонију; а, ако музика постане нељудска, ако почне да ти цепа бубне опне, да те тера на повраћање – то је твој властити ризик – јер – ухватио си се у коло, зар не?

Одувек је патио од тога да преображава свет. А, да ли свет може бити Талавери по мери? Мислиш да ће Циснерос успети својим ломачама да га скроји себи по мери? Не, не, девојчице. Циснерос се мало игра, мада је та игра прилично скупа. Они су исти, Циснерос и Талавера. Они хоће да скроје свет по мери својих идеја. Али, свет се не да, он је врло жилав, знаш ли то? Само нека они мене оставе на миру.

МАРИЈА: Али, неће те оставити на миру, у томе је ствар! Схвати то! Неће те пустити да пијеш вино и водиш љубав у њиховој земљи, исмевајући оно што они чине.

МИГЕЛ: Њиховој земљи? Откад је ова земља њихова? Ова земља је твоја и моја, она не припада професионалном владару и гомили ниткова који се крију иза силе. Ми ћемо пити своје вино, и водити своју љубав и мислити своје мисли, упркос њиховим ломачама и њиховом планирању света. Шта ме се тиче да ли је неко Мавар или Шпанац, да ли неко верује у идеју коју власт хоће да улије у све мозгове ове земље, или верује у нешто десето. Шта ме се тичу држава и њени интереси! Чији интереси? Ја хоћу да свој мозак задржим за себе. Нико нема право да рије по мом мозгу! Држава је непристојна, намеће ми се као курва.

МАРИЈА: Смири се! Болеће те стомак, увек те боли кад говориш о политици. Узми мало вина.

МИГЕЛ: *(Смеје се)*
Дозволио сам да ме изведу из такта; али, неће ми свој такт уградити у мозак. Мој покојни отац није марио за књиге, али је био довољно мудар и никада ме није присиљавао да будем папагај.

МАРИЈА: Али, пропустио је да ти објасни нешто друго.

МИГЕЛ: Може бити. Он је толико времена посвећивао својим љубавима, да није стизао много да говори.

МАРИЈА: Пропустио је да ти скрене пажњу на то да ниси сам на свету.

МИГЕЛ: *(Смешће се)*
Да, можда је био мало немаран, а можда није ни могао да ми то каже. Мада има толико дивних

мртаца са којима сам врло присан: Хераклит, Демокрит, на пример... има их. Да их у овом тренутку не будимо, могли би се непотребно узнемирити.

МАРИЈА: А хоће ли ти твоји мртваци помоћи ако Инквизиција закуца на ова врата?

МИГЕЛ: Можда и хоће, на известан начин.

МАРИЈА: Слушај: ја те молим да ћутиш, да ни против кога ништа не говориш, чак да не излазиш, нарочито да се не виђаш са Маврима.

МИГЕЛ: *(Љубећи је њеаирално у руку)*
Биће како ви заповедате!

МАРИЈА: Довољно је што си покушао да продреш у Циснеросову палату, до Талавере.

МИГЕЛ: Морао сам да покушам, дођавола, да видим пријатеља. Јадни, наивни Талавера. Доживотно заточење!
(Смеје се јешко)
Ето ти! Чуо сам да сматра како његова улога није завршена. Јер, изгледа да се нешто припрема у народу. Јадник, хтео би још на позорницу.

МАРИЈА: Боље би било да ниси ништа чуо. Од тих људи од којих си ти нешто чуо о другоме, чуће можда неко други нешто и о теби.

МИГЕЛ: *(Дуже чашу)*
Добар глас далеко лети!

МАРИЈА: Забога, ти као да ниси свестан опасности. Буди за тренутак озбиљан; треба отићи одавде!

МИГЕЛ: Озбиљност? Имам је толико да већ постаје неозбиљна. А шта да почнем са својом озбиљношћу?

Куцање на вратиима.

МИГЕЛ: Узнемиравају те у властитом дому! А можда је и државни Прометеј дошао да ми подари мало ватре.

Куцање.

СЛУГА *(Сјоља)*
Господине грофе, опростите...

МИГЕЛ: Опраштам ти све грехе, учињене и помишљене. Јеси ли због тога дошао да ме узнемираваш?

СЛУГА *(Сјоља)*
Господине грофе, опростите...

- МИГЕЛ: Опростио сам ти, доврага!
- СЛУГА *(Сјоља)*
... један господин је ту, Симон де Переда, од стране Кардинала моли да га господин гроф прими.
- МАРИЈА: Инквизиција!
- МИГЕЛ: Пређи у другу собу.
- МАРИЈА: Не, Мигеле, нипошто! Остаћу овде.
- МИГЕЛ: Хајде, хајде, нећеш ми бити од користи, уверавам те.
- МАРИЈА: Хоћу да останем!
- МИГЕЛ: Најпосле, како хоћеш. Уведите тог господина!
- Слуѓа уводи Симона.*
- МИГЕЛ: Дијего Спарадос! Ко би то очекивао! Овај слуга је луд; каже неки Перера, од стране Кардинала, и шта ти ја знам. Или си ти то измислио? Дивно је што те ведар дух не напушта, мада Марија још не може да се опорави од последица те шале. Марија! Дијего је дошао!
- МАРИЈА: Добро дошли, Дијего!
- СИМОН: Моје поштовање, госпођице де Тормес.
- МИГЕЛ: Седи! Марија, вина! Јадни Талавера! Ти знаш Талаверу?
- СИМОН: Талаверу, бискупа? Да, да, од недавно...
- МИГЕЛ: Али, Дијего, зар ти ниси у Италији?
- СИМОН: Мигеле, молим те, не помињи то име. Хтео бих...
- МАРИЈА: Шта вам би, Дијего, да у овај зао час дођете у Гранаду?
- СИМОН: Па, ето... Чујте... баш сам хтео...
- МАРИЈА: Ово више није место за оне који хоће да буду слободни. Инквизиција дивља, то је прави пакао.
- МИГЕЛ: Сигурно те је велика невоља нанела овамо. Напусти Италију... и доћи у Гранаду!
- СИМОН: Да...
- МАРИЈА: Ја упорно наговарам Мигела да се склонимо одавде, али он, изгледа те убице не схвата довољно озбиљно.

- СИМОН: Да... овај... Мигеле... морам ти рећи. Марија, извињите, морам са Мигелом да говорим.
- МИГЕЛ: Саме загонетке! Говори, говори, пријатељу! Ја пред Маријом немам тајни. Једино ако није због тебе...
- СИМОН: Свеједно. Слушај!
- МИГЕЛ: Али... име? Ти се кријеш?
- СИМОН: Не, не; објаснићу. Сада се зовем Симон де Переда.
- МИГЕЛ: То значи?
- СИМОН: Да, баш то. Симон де Переда, секретар кардинала Хименеса де Циснероса.
- МАРИЈА: Шта? Ви сте... Дијега... Мигеле и он је с њима! А, ја сам...
- МИГЕЛ: *(Прснувши у смех)*
Али, ја сам његов секретар.
- СИМОН: Мигеле, Мигеле, не шали се! Ломаче горе по Гранади!
- МИГЕЛ: Да, Циснерос – државни Прометеј, донео нам је свету ватру.
(Смеје се)
- МАРИЈА: Зар ти не видиш да се он не шали?
- СИМОН: Не шалим се, Мигеле.
- Пауза. Миџел се лудачки смеје.*
- МИГЕЛ: *(Кроз смех)*
Значи, стварно секретар... секретар Инквизиције... то је као кад бих за свог покојног оца чуо да је постао монах.
- МАРИЈА: Мигеле, ти не схваташ... Сада је све готово.
Миџел се церека.
- СИМОН: Смири се, дођавола. Знам да је чудно; Дијега Спарадос, хуманиста, коментатор Есхила и, одједном, секретар... но, секретар Инквизиције. Али, живот је недоследан. Чудни су и недокучиви путеви Господњи.
- МИГЕЛ: *(Кроз смех)*
Чудни и недокучиви, а? Чудни, велиш? Путеви... Савладао си терминологију.
- СИМОН: Хоћеш ли ти мене да саслушаш или нећеш?

- МИГЕЛ: А што да не? Изволи!
- СИМОН: Саслушај ме прво, па се онда подсмевај. Човек је весео, шегачи се! Ти као да ниси свестан шта се око тебе збива.
- МИГЕЛ: На жалост, уверавам те да јесам.
- СИМОН: Чуј ме онда, јер желим да ти помогнем. Дугујем ти прво објашњење о себи. Ти знаш да сам имао срећу да будем у групи младих људи које је Родриго Борџија повео собом када је пошао у Италију да седне на папску столицу. Пјетро Бембо, који се о теби ласкаво изражава, одмах ме је увео у кругове хуманиста. Добио сам у руке обиље рукописа, проучавао старе Грке, расправљао са првим духовима Рима. Писао сам много. Али, онда, Борџија, стари лисац, нашао је да сам сувише слободоуман. Било му је потребно да у том тренутку јавно испољи строгост своје вере, и неколико писаца је страдало. Мене је протерао натраг у Шпанију.
- МИГЕЛ: Са препоруком за место секретара Инквизиције?
- СИМОН: Некада је тамница место где се најбоље може сачувати слобода. Схватио сам да ћу бити најсигурнији ако се увучем у њихове редове. То сам постепено и успео. Њима су потребни способни људи, радо их купују. Уосталом, бискуп Сантини ми је ујак; ти знаш бискупа Сантинија?
- МИГЕЛ: Аха, значи тако. Купили су слободу твога духа, за слободу твога трбуха.
- СИМОН: Не, дозволи Мигеле; схвати. Ми можемо отворено да разговарамо; нама је јасно ко је ко и шта је шта у овој земљи. Зашто да дозволимо да будемо играчке у рукама властодржаца, зашто се ми не бисмо мало поиграли њима и повукли их за нос, а то није тако тешко, веруј ми. Ја ти саветујем да узмеш на себе маску привржености сили која влада овом земљом. Јер, ја ти још нисам изнео званични разлог своје посете.
- МАРИЈА: Вас, значи, шаље кардинал?

- СИМОН: Да, госпођице, Кардинал, он, Циснерос. Човек који има моћ да своје идеје спроводи у дело. Он то и чини, и не пита за цену. Госпођице де Тормес, помозите ми да убедим Мигела. Ми се дуго нисмо видели, али пријатељство које према њему осећам још из детињства, не дозвољава ми да га пустим да бесмислено настрада. Не верујем да је Циснерос тренутно спреман да га хапси. Сада има важнијих брига јер у народу мирише на побуну; али, ако се Мигел не уразуми, оно најгоре неће га мимоићи.
- МАРИЈА: Не могу да дођем себи... Свеједно, кажите шта се може учинити.
- СИМОН: Слушај, Мигеле, не можеш пркосити Циснеросу, борба је неравноправна. Није нечасно привремено се повући, ако си голорук.
- МИГЕЛ: Ја не желим да се борим, не желим никога да присиљавам на слободу коју сам ја изабрао.
- СИМОН: Али, мораш – да ту слободу не би изгубио – мораш да је заоденеш званичним погледом на свет. Да би остао свој, мораш се чинити да си њихов.
- МАРИЈА: Мигеле, морамо хладно размислити...
- МИГЕЛ: *Не можеш ићи из чаше Господње и чаше ђаволске, да се послужим речима оних који су ти постали тако блиски, речима које си научио добро да разумеваш. Не можеш имаћи заједнице у иррелигијозности Господњој и иррелигијозности ђаволској!*
- СИМОН: *(Осмехујући се)*
Ако мислиш да сам научио да их добро разумевам, зар не претпостављаш да сам научио и да их корисно употребљавам. Одговорићу ти, стога, да су људи постали од оних анђела који су остали неопредељени у борби која је настала између Бога и Луцифера; дакле од оних који су остали између; чијој природи није својствено ни потпуно добро ни потпуно зло. Али, оставимо то.
- МИГЕЛ: Да; оставимо, да не бисмо дирали твог Луцифера – Прометеја.
- МАРИЈА: Он је у последње време тако нервозан, не може да схвати...
- МИГЕЛ: Марија!

МАРИЈА: Марија! Шта, Марија? Ти не можеш тако! Ти немаш право да ми одузмеш свој живот.

МИГЕЛ: Драга моја, ако бих се одрекао себе, ја бих ти га ипак одузео.

МАРИЈА: Шта ме се тиче све то, шта ме се тиче ко је у праву, Циснерос, Талавера, политика! Ја хоћу тебе целог, нећу да скупљам комадиће твојих костију по мучионици Инквизиције.

Пауза.

СИМОН: Слушај зашто сам дошао, Мигеле! Можда се питаш зашто нисам дошао к теби чим смо стигли у Гранаду, али јасно ти је да Циснерос не сме сазнати да ја одржавам везе са људима као што си ти. И добро је што је баш мене послао да са тобом говорим.

МИГЕЛ: Шта хоће Циснерос од мене?

СИМОН: Циснерос зна све о теби. Бити пријатељ Талавере који је покушао да примени властиту варијанту државне политике, данас је опасно скоро исто толико, колико и бити отворен противник те политике. Циснерос, даље, зна за твоје списе, који се супротстављају званичном погледу на свет, оном погледу на основу којег Циснерос гради и учвршћује ову државу.

МИГЕЛ: Има ли какве наде за Талаверу?

СИМОН: Само је питање времена када ће га спровести у заточење. Он је био простодушан, недорастао Циснеросовој снази. Али, ти мораш да мислиш на себе. Циснеросови прсти држе Гранаду чврсто, веома чврсто. Све што му стоји на путу, било Маври, или носиоци било каквих идеја које би могле разбити његово дело, нестаће и неће оставити трага на Земљи. Он је твоје списе који траже слободу ван оквира прописаних државом, прогласио за јеретичке, како се то каже, и послао мене да ти скренем пажњу на то, и да те позовем да се покајеш, да се јавно одрекнеш јереси, те да тако заслужиш опроштај – који ти је неопходан. Тако је рекао.

МИГЕЛ: Циснерос мора врло добро знати да ја много мање сметам хуманим циљевима које ова држава истиче као свој програм, много мање него они који овом државом управљају.

- МАРИЈА: Мигеле, ја те молим!
- СИМОН: Мигеле, ако нећеш да се твоја мисао угаси заједно са твојом слободом и животом, мораш делати прикривено. Ми, људи од духа, морамо чинити привидне уступке властодршцима; нама није дато да се боримо, јер од њих зависимо. Морамо, да бисмо сачували себе и своју мисао, делати прикривено, изнутра, ушавши у тамницу њиховог наметнутог погледа на свет, коју ће наша мисао постепено нагрести и слободна излетети, као лептир из чауре, која пуца и распада се.
Разумеш ли ме, Мигеле?
- МИГЕЛ: Разумем те, разумем. Можда боље него што би ти то желео. Пази само да твој лептир не угине у смрдљивој чаури наше лепе Шпаније.
- СИМОН: Врло си самоуверен, пријатељу. Али, ако одбијеш оно што Циснерос тражи од тебе, последице ће, веруј, бити врло хитре и сумњам да ће ти пријати; нарочито после тако лагодног живота који си могао себи до сада да дозволиш. Ја, видиш, то никада нисам могао. Мој отац је имао више синова него јутара земље, и више кћери него златника. Мени је глава, између осталог, служила и зато да трбуху дотури залогат хлеба и гутљај вина. А трбух је врло слаб познавалац етике, уверавам те.
- МИГЕЛ: Не интересује ме мишљење твога трбуха.
- СИМОН: *(Усмијаје)*
Буди само охол! Циснерос је најбољи лекар те мане у Шпанији. Од сада ћеш сам сносити последице својих поступака.
- МИГЕЛ: Било би ми милије да нисам срео оваквог Дијега Спарадоса.
- МАРИЈА: Мигеле! Дијега! Чекајте, чекајте! Нећете ваљда тако отићи? Шта ће бити...
- МИГЕЛ: Марија, прекини!
- СИМОН: Ја покушавам да га спасем, а наилазим на увреде и охолост. Зажалиће он већ, будите сигурни!
(Илази)
- МАРИЈА: Мигеле, шта си учинио!

ДРУГИ ДЕО
IV

Кардиналова соба коју њознајемо. Најољу бесни њобуна. Чује се њрижушен урлик масе и њуцњи. Повремено се разазнаје: смртѝ Циснеросу! Хоћемо Талаверу! иѝд. Неколико кардиналових сѝражара њуца кроз њрозор; неки њроѝрчавају кроз собу. Кардинал сѝоји неѝомично, ѝрекриѝѝених руку на ѝрудима. У соби се налази и неколико калуђера у манѝѝијама, са кайуљачама; они су, очиђледно, у великом сѝраху. Кардинал изђледа миран и укочен. Чује се јак ѝресак.

ПРВИ

КАЛУЂЕР: Господе, предајем душу твојој Божанској милости!

КАЛУЂЕРИ: Амин!

ЦИСНЕРОС: *(Прилазећи њрозору, ѝодсмеѝљиво и хладно)*
Не журите са предавањем душе, имате ви још посла овде на Земљи.
(Сѝражару)
Шта је то било?

ПРВИ

СТРАЖАР: *(Исѝаливши њушку кроз њрозор)*
Руља је пробила ограду, Ваша Преузвишености, сад надиру ка капији палате. Мало нас је, нећемо моћи да се одупремо побеснелом народу.

Циснерос се нађиње кроз њрозор.

ПРВИ

СТРАЖАР: Пазите, Ваша Преузвишености, може неко зрно, не дај Боже...

ДРУГИ

СТРАЖАР: Чувајте се, Преузвишености, оставите то нама војницима.

ЦИСНЕРОС: *(Увукавши ѝлаву)*

Сви смо ми војници ове земље.

(Прилазећи калуђерима, ѝовишеним, ѝодсмеѝљивим ѝоном)

Шта је, оци? Мислите да се молитвама може сачувати држава! Ваш кукавичлук чини вас недостојним сваке милости.

Дрући сѝражар, који је љуцао кроз ѝрозор, ѝада, ѝо̀зођен зрном. Циснерос се, на његов узвик, окрене, и, видевши шѝја је, обрати се ѝрвом калуђеру.

ЦИСНЕРОС: Узмите пушку овог војника и заузмите његово место на прозору. Сваки човек је сада неопходан.

Калуђер сѝоји, занемео, у сѝраку, и ѝокушава нешѝо да каже.

ЦИСНЕРОС: *(Хладно)*
Чули сте шта сам рекао.

ПРВИ

КАЛУЂЕР: *(Муцајући)*
Али, Ваша Преувишености...

ЦИСНЕРОС: *(Приђе му, зѝраби ѝа за ѝрса и ѝросикће)*
На прозор, кукавицо!

Калуђер дрхѝећи ѝослуша.

ЦИСНЕРОС: *(Калуђерима)*
А ви, шта зијате? Вас двојица на прозор, помозите људима да пуне пушке; ви остали – доле, да браните капију. Одлазите!

Калуђери нерадо извршавају наређење. Улази Симон.

СИМОН: Господару, господару, капија попушта! Војници гину!

ЦИСНЕРОС: Колико ће издржати?

СИМОН: *(Усѝлахирено)*
За који тренутак народ ће је пробити. Наредио сам да се забарикадирају сва врата која воде до ове собе, али ни то неће много помоћи. И бекство је немогуће. Палата је потпуно опкољена. Изгубљени смо, Ваша Преузвишености! Чим капија попусти они ће нас наћи, провалиће овамо!

Чује се сѝрашан ѝресак. Удаљени ѓласови масе.

МАСА: *(Сѝоља)*
Смрт тиранину! Смрт! Смрт! Хоћемо Талаверу, Талаверу!

ПРВИ

ВОЈНИК: *(Мирно)*
Готово је. Провалили су.

Калуђери ѝадају на колена.

КАЛУЂЕРИ: Господе, смилуј се!

Два војника наваљују један орман на враџиа кроз која је Симон ушао.

ЦИСНЕРОС: Доведите Талаверу!

Симон излази на друџа враџиа. Калуђери клече мрмљајући молитве. Чује се како народ надире. Сви у соби су у најтешом ишчекивању. Циснерос сјоји нејомично. Мало после улазе Талавера и Симон.

ТАЛАВЕРА: Чујем да сте изненада осетили потребу за мнош.

ЦИСНЕРОС: Пружа вам се прилика да ублажите своју грешку, која је довела до овог расула и анархије, и да докажете своју верност шпанској држави.

ТАЛАВЕРА: *(Смешећи се)*

Моја грешка довела до овога? Ви сте се збунили; није ни чудо... у оваквој ситуацији. До овога је, чини ми се, довела ваша свирепост и насиље.

ЦИСНЕРОС: Пазите шта говорите, Талавера! Ви сте пустили Мавре и остале јеретике да се осиле и да забораве на своје обавезе према држави. И као што видите, ваша грешка се врло тешко исправља. Крв погинулих пада на вашу душу.

ТАЛАВЕРА: Не желим да више о томе разговарам с вама, јер је то узалудно. Реците, шта хоћете од мене?

ЦИСНЕРОС: Хоћу да вам пружим прилику да се бар донекле искупите. Свима је познато да ви уживате велике симпатије народа, мада незаслужено, истина, јер народ не зна шта је за њега боље, али свеједно. Вас народ обожава и, као што чујете, стално му је ваше име на уснама.

ТАЛАВЕРА: *(Иронично)*

И ваше.

ЦИСНЕРОС: *(Не обраћајући пажњу)*

Ја тражим од вас да изађете пред народ, да му се обратите и да захтевате да прекине своје насиље против оних који се боре за његово добро.

ТАЛАВЕРА: А, тако! А да ли вам савест дозвољава да се користите мојим ауторитетом који почива на греху, који почива на ономе против чега се ви борите?

Чује се шресак и ближи и јачи урлик масе.

СИМОН: Прва врата су попустила, они долазе!

ЦИСНЕРОС: Позивам вас да извршите своју дужност! Чујете ли?

ТАЛАВЕРА: Ја сам своју дужност сасвим добро извршавао. Одскора, ја примам заповести само од своје савести.

ЦИСНЕРОС: Ја вас упозоравам, Талавера; пазите шта радите! Не само Бог, него пре њега и људи позваће вас на одговорност због овога.

ТАЛАВЕРА: Одговорности пред Богом требало би ви више да се плашите, као и сви они који би мене позвали на одговорност.

Ојейи шресак, овог љуџа ближи и јача вика масе. Сви у соби сџоје као скамењени ослушкујући и уџирући очи у Талаверу и Кардинала. Прилази друџи калуђер, дрхџећи.

ДРУГИ

КАЛУЂЕР: *(Избезумљено)*
Приморајте га, приморајте га да нас спасе! Пропали смо! Нож под гушу му ставите!
(Талавери)
Ти, проклети антихристе!

ЦИСНЕРОС: *(Снажно џа одџурне)*
Одлази, будало! Талавера! Вршите своју дужност!

СИМОН: Бесмислено је овако умрети, овако глупо. Господине, ја апелујем на ваша осећања, на вашу хуманост!

Циснерос џа мрко џогледа, овај зађуџи.

ТАЛАВЕРА: Постоји само један начин и само један разлог да се народ умири, а то је: да се изађе усусрет његовим оправданим захтевима...

ЦИСНЕРОС: Ви се заборављате.

ТАЛАВЕРА: ... и да се уклоне разлози његовог гнева. Ја ћу само под једним условом пристати да говорим народу, а тај је да ви обећате да ћете престати са својим суровостима и насиљем, да нећете вршити никакве репресалије над побуњеницима и да ће методи које будете убудуће примењивали бити у складу са човекољубљем.

ЦИСНЕРОС: Ви се усуђујете да ме уцеђујете!

Још ближи шресак.

СИМОН: Ево их, стижу!

Калуђери се моле, дрхџећи.

ПРВИ

ВОЈНИК: Ваша Преузвишености, опростите што се мешам, али за који тренутак ти људи ће провалити овамо... Ми нећемо моћи да вас заштитимо.

МАСА:

(Сјоља)

Смрт кардиналу!

– Смрт насилнику!

– Хоћемо Талаверу!

– Доле тиранија!

– Овамо! Удри у ова врата, ту морају бити!

ПРВИ

КАЛУЂЕР: Пропали смо! Све ће нас поклати! они не знају за милост.

ТАЛАВЕРА: Њихова милост одмерена је према вашој, пријатељу.

СИМОН: Господине... бискупе... нећете дозволити ваљда да умремо... да нас та руља прегазе!

ЦИСНЕРОС: Позивам вас у име Шпаније да смирите тај народ, то је за његово добро.

ТАЛАВЕРА: Вашу реч, прво! А, онда обећавам да ћу све учинити да смирим масу.

ЦИСНЕРОС: Ви сте луди! Ја вам наређујем!

ТАЛАВЕРА: Ви нисте у ситуацији да наређујете, кардинале!

ЦИСНЕРОС: Ви злоупотребљавате свој положај. Немојте мислити да ће вас, кад-тад, казна мимоићи.

ВОЈНИК: Преузвишености, дозволите да одмах убијемо издајника.

ЦИСНЕРОС: Идите код врата!

Војници њослушају.

ТАЛАВЕРА: Зар вам је тако тешко да пристанете на праведност? *Чује се како се у непосредној близини врати руше. Радосиан крик масе.*

МАСА:

(Сјоља)

Још ова врата!

– Јесте ли сигурни да је ту?

– Није могао умаћи!

– Смрт зликовцу!

– Напред! Запните! итд.

*Наваљују на враића кардиналове собе. Калуђери су побегли у су-
прошан крај. Војници са исуканим мачевима ситоје код враића и
подоуширу орман који се љуља под ударцима с друже сиране.*

СИМОН: Преузвишености, учините нешто!

ТАЛАВЕРА: Дајте ми вашу реч, и ја ћу их зауставити.

Враића појушијају.

ЦИСНЕРОС: *(Кроз зубе)*

Имате моју реч.

ТАЛАВЕРА: Најзад! Ваша част због овога само добија.

ЦИСНЕРОС: Не брините о мојој части!

ТАЛАВЕРА: Тражим да поткрепите вашу реч заклетвом!

ЦИСНЕРОС: *(После оклевања)*

Заклињем се.

ТАЛАВЕРА: Задовољан сам.

СИМОН: Брзо, брзо! Пробијају!

ЦИСНЕРОС: Стража, повуците се!

*Сиража се повлачи од враића и ситаје око Циснероса. Симон се
иакође повлачи. Талавера је сам пред враићима. Враића се с ире-
ском руше, у собу уиада зруића побуњеника, а види се да их најољу
још има. С побуњеницима су и Фернандо и Франциско, слуге из
друже сцене. Побуњеници с мачевима јурну у собу. Талавера ситаје
испред њих са раширеним рукама.*

ТАЛАВЕРА: Станите, браћо! Станите!

ПОБУЊЕНИЦИ: Талавера!

– Живео!

– Смрт кардиналу!

– И ти га браниш!

– Ено кардинала!

– Смрт! Смрт!

ТАЛАВЕРА: *(Виче)*

Станите! Саслушајте ме!

ПОБУЊЕНИЦИ: Склони се, Талавера!

– Пусти нас да убијемо тиранина!

– Шта хоћеш?

– Чујмо Талаверу!

– Чујмо га!

– Тишина!

Маса се поситејено уишиава.

ТАЛАВЕРА: Да ли сам икада учинио нешто чиме бих заслужио ваше неповерење?

МАСА: Ниси!
– Ми ти верујемо!
– Ми тражимо Циснеросову главу!

ТАЛАВЕРА: Ако ми верујете, саслушајте ме пажљиво и учините оно што вам будем рекао, јер знајте да су ме на овај поступак навели само ваши интереси. Кардинал Хименес де Циснерос гарантује вам својом речју коју ми је малочас уз заклетву дао, да ће, ако се мирно повучете и разиђете својим кућама, заборавити све што је било, и да ће се убудуће односити према вама са благошћу и разумевањем. Ја вас, зато, позивам да прекинете непријатељства и да одступите!

МАСА: А шта ако кардинал прекрши реч?
– Склони се да га ми научимо блалости!
– Чекајте, можда Талавера има право!
– Живео Талавера!
– Али, ми не верујемо кардиналу!

ТАЛАВЕРА: Ви знате шта значи реч Шпанца и реч свештеника. Он неће дозволити да заувек окаља своју част и унизи своје име! Послушајте ме и не дозволите да ваше душе огрезну у крви! Ако бисте сада убили кардинала, из Мадрида би дошла војска и ви бисте били изгубљени. За вас је у сваком случају боље да се повучете.

Из масе исцрпљена један човек који изгледа као вођа.

ВОЂА: Чиме нам јамчите да ово није варка да се разбије чвргина наших снага?

ТАЛАВЕРА: *(Погледа Кардинала који нејомично стоји окружен својим сиражарима)*
Чашћу једног Шпанца.

МАСА: Нека се кардинал закуне пред нама!
– Зашто ћути?
– Да чујемо њега!

ВОЂА: Реч архиепископа Талавере је довољна. Ја му верујем. А верујем да и он зна шта ради. Не смемо им дати прилику да позову војску. Назад! Хајдемо!
(Окреће се Циснеросу)

Овог пута вам праштамо живот; али ако прекршите заклетву, кардинале, ми ћемо наћи начина да вам га узмемо, па макар га бранила сва војска Шпаније!

Маса се уз љунђање и мрмљање повлачи и одлази. Талавера баца поглед на Циснероса, ња и он изађе без речи. Излазе и ситражари и калуђери. Циснерос све време ситоји нейомично. Најзад пође и Симон.

ЦИСНЕРОС: (Оштро)
Симоне!

СИМОН: Да, Ваша Преузвишености?

ЦИСНЕРОС: Пошаљите из ових стопа гласника у Мадрид, са неодложним захтевом за пет хиљада копланика!

Симон ба гледа у недоумици.

ЦИСНЕРОС: Шта ме гледате? Идите!

Симон полази.

ЦИСНЕРОС: (За њим)
И, чим се град умири, издаћете налог да се ухапси Талавера!

V

Тајно саспјајалишиће ђобуњеника. Присујне су личностии које су раније ђровалиле у кардиналову одају. Жађоре.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Да смо га барем убили, не би ми било жао да цркнем!

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Место главе узимамо му реч. Можемо сад да је прогутамо, заједно са својом глупошћу!

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Реч је потребна ономе ко нема ништа боље. Кад неко има пет хиљада копљаника, није му потребно да води рачуна о речима, нити да их држи.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Били смо господари ситуације, а сад – све испочетка! Морамо да се кријемо по рупама око Гранаде.

ФЕРНАНДО: Има један пут којим ћемо се вратити.

ЧЕТВРТИ

ПОБУЊЕНИК: Који пут?

ФЕРНАНДО: Онај најкраћи... Онај што води на ломачу.

ЧЕТВРТИ

ПОБУЊЕНИК: Слуга остаје слуга!

ФРАНЦИСКО: Питам се, Фернандо, шта ћеш ти овде? Сећаш се како си говорио да те је нова власт усрећила?

ФЕРНАНДО: Учинила је много више, пријатељу: научила ме је да будем човек – зато сам дошао.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Само један ударац! Овако! И направио бих два кардинала. Али, Талавера каже – част Шпанца! И ми се враћамо као послушно крдо.

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Част Шпанца је на цени. Доказ је – што тако лако може да се прода.

ФРАНЦИСКО: Ја нешто мислим... Талавера није крив.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Овде ми седе ти лажљиви проповедници! И краљ ми ту седи. Доста је било! Шта су они без нас?

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Глупаче, Талавера нам је желео добро. Циснерос нас је све повукао за нос. Част је слаб улог у овој игри.

ФРАНЦИСКО: Сви знамо да нам је Талавера желео добро. И он се једва у оној гужви извукао из Циснеросове јазбине. Да га је кардинал ухватио, не би прошао боље од наших другова.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Ипак, да није било њега, кардинал не би живео.

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Мислиш да војска из Мадрида не би стигла и да смо убили Циснероса. Одмазда би била још крвавија.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Зашто смо онда полазили у борбу?

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: *(Са осмехом)*
Зар си ти мислио да ће, ако се ми жртвујемо, завладати правда у овој земљи?

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Па зашто се онда жртвујемо, ког ђавола? Зашто се боримо? Одговори ми, Хуане!

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Ако нећеш да се бориш, а ти се врати кући и чекај да дођу по тебе да те чваре на ломачи. Ако већ морамо да умremo – боље да умremo ко људи, него као печење.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Ја верујем да ће једног дана завладати правда у овој земљи. Ако бисмо ми дошли на власт...

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Ако би се ти дочепао власти, био би гора крвопија него наш кардинал.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Шта ти једнако лајеш? Требало би ми тебе...
(Превлачи руком њреко ѓркљана)

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: *(Смеје се)*

Ето видиш да си крвопија.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Не лај, кажем ти! Кад ми узмемо земљу у руке и поделимо је народу, сви ће бити сити, а после ћемо лако за Бога и државу.

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Чега ће бити сити? Земље, кад се у њу сместе?

Улази Талавера у њраићињи вође њобуњеника и Миџела.

ФРАНЦИСКО: Талавера!

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Он је крив!

ЧЕТВРТИ

ПОБУЊЕНИК: Ђути, видиш да је с њим Вођа!

Сви се уишишају. Талавера ѡрисѡиуѡа, сви ћуѡе и очекују ииѡа ће биѡи. Неколико ѡренуѡака ѡиѡине. изгледа као да се Талавера усѡеже.

ВОЂА: Ја ћу им рећи.

ТАЛАВЕРА: Не, не... допустите; то ја морам да учиним.
(Гласно)

Можда вас изненађује смелост коју сам змогао да дођем међу вас, јер заиста је била потребна смелост да бих вас замолио за опроштај. Али, ја, долазећи, нисам стрепео од вашег гнева, јер сам га заслужио, и не бежим од њега.

Мислио сам да је моја дужност да овамо дођем, баш због тога што сам крив пред вама, и да свој живот положим у ваше руке. Од овог тренутка он припада само вама. Ако сматрате да вам га дугујем због своје кривице, која је изазвана ничим другим до најбољом намером, али која је стала живота ваше другове, ја сам спреман да га се овог тренутка лишим. Али, ако верујете да ће вам боље послужити у борби коју водите, ја вам изјављујем да ћу га радо у њој жртвовати!

Циснерос је неповратно окаљао своју част, и част државе и цркве коју представља, а оне су га подржале у томе. Ја од сада не припадам тој цркви и тој држави, јер их се стидим.

(Кида крст са бруди)

Ја припадам само вама, и радо ћу умрети за правду
и истину, кад већ не могу живети са њима! Дошло је
време да се крст замени мачем!

(Баца крст далеко од себе)

Бог нека ми опрости!

*Један иренишак ишине, а онда ирви иобуњеник ишуйа, вади мач
и диже га високо изнад злаве.*

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: *(Виче)*

Живео Талавера!

СКОРО СВИ: *(Вадећи мачеве)*

Живео! Смрт тиранима! Смрт! Смрт!

ВОЂА:

Ви сте чули надбискупа, а и он је чуо вашу реч.
Међу нама нема неспоразума.

СВИ:

Нема! Научићемо кардинала шпанској части!

ВОЂА:

Ваше Преосвештенство...

ТАЛАВЕРА:

Ја то више нисам. Зовите ме просто Талавера.

ВОЂА:

У добар час, господару. Стављам вам ову простору
на располагање, ту ћете бити безбедни. Бојим се да код господина грофа де Салинаса није више
сигурно; тамо ће вас прво тражити.

ТАЛАВЕРА:

Хвала вам, хвала вам свима!

ВОЂА:

Ми ћемо се сада повући. Ратни савет одржаћемо
вечерас.

Сви се клањају Талавери и излазе. Остaje само Мигел. Пауза.

МИГЕЛ:

Овај човек је у праву; овде си много безбеднији
него код мене. Ето, докле дотерасмо, пријатељу
мој. Где је сада Гранада наше младости?

ТАЛАВЕРА:

Ех, где је! Нема је, ако ми нисмо она. Дошао је на
нас ред да је припремимо за нечију младост.

МИГЕЛ:

А, да ли смо ми – ми? Бојим се да Гранада не
постане гробница многих младости; бојим се и за
тебе Фердинанде. Волео бих да си далеко од оног
насилника у црвеној мантији.

- ТАЛАВЕРА: Моје место није нигде другде. Овде сам почео свој живот, овде сам почео да мислим, овамо сам се вратио из Мадрида пре седам година да учиним за Гранаду онолико колико ми моћи допуштају. Ако је дошло време да се игра мога живота разреши, нека се разреши овде, и сада.
(Пауза)
Средства којима се Циснерос служи тако су насилничка и крвава да морају довести у питање оправданост сваког циља, и обавезати нас на отпор до краја.
- МИГЕЛ: Слепа жестина с којом се бори, говори ми да се бори са сумњом у срцу.
- ТАЛАВЕРА: Мигеле, зар не видиш да је једино часно решење приступити побуњеницима.
- МИГЕЛ: Лако је теби да се бориш кад ниједан пораз не може да пољуља твоју наивну веру да ход историје води једном стању у коме ће владати разум и човечност.
- ТАЛАВЕРА: Одбацимо сада све то! Морамо се просто борити против насиља.
- МИГЕЛ: Али ти, који си седам година имао одрешене руке, а ниси хтео да се послужиш насиљем и принудом, шта си учинио за ствар за коју си се борио?
- ТАЛАВЕРА: Ех... да су ми дали још мало времена. Ја нисам могао да вршим насиље над народом, али га могу вршити над насилницима.
- МИГЕЛ: Времена! Пуста прича! Прихватио си игру, а правила те игре си презрео. Али, ја ту игру не могу прихватити. Не само зато што не прихватам њена правила, већ зато што је то заиста само игра. Свако искључиво стање ма колико било разумно и човечно, супротно је природи живота. Зар не схваташ да је живот битка без победе. Овај свет није стваран за човека, по мери његове људскости. У тој игри смењивања супротних стања, ја се не могу борити са вером у победу једног, а без такве вере не могу се борити уопште.
- ТАЛАВЕРА: Вера не почива на расуђивању. Када би расуђивање могло да ми осветли све путеве живота, вера ми не би ни била потребна.

- МИГЕЛ: Вера, вера! Ко ме да верујем? Чему? И зашто? Једини што имам, то је ово мало смушених мисли, то је једини ослонац који ми је пружен. Вера! Као малог водили су ме у велике хладне катедрале. Једини утисак који сам оданде понео, био је утисак празнине, увек сам дрхтао тамо. Једва сам чекао да изађем на сунце, да осетим слан ветар на кожи. Мајка би ме држала за руку, а рука ми је била влажна и знојава. Ти си тада, наравно, већ певао у црквеном хору; био си снажан, најјачи од својих вршњака, сећаш ли се?
- ТАЛАВЕРА: Да... штитио сам те у дечачким тучама...
- МИГЕЛ: А онда су те одвели у Толедо и начинили те свештеником. Касније сам схватио да Бог не би ништа ни могао да реши у животу оваквом какав јесте. Све друго не би било овај живот, а то ме не интересује. Све што је ван овог живота то за нас више није живот. Изнад њега стоји само смрт.
- ТАЛАВЕРА: Ја волим овај живот, али постоји нешто што стављам изнад њега. Ти волиш само овај живот а ниси у стању да се бориш за њега ни колико ја.
- МИГЕЛ: Ја нисам створен да бијем битке. Ја не могу да замачем руке у крв, било чију. Јер сам свестан да ништа не постоји случајно на овом свету.
- ТАЛАВЕРА: Значи, треба седети скрштених руку и посматрати!
- МИГЕЛ: Већина верује у оно чега нема, већина очекује оно што не може доћи, ни од Бога ни од човека. Ја завидим теби, који упркос свему можеш да се бориш, иако то у суштини ничему не води; иако ће бити још много битака и крви, иако ће зло остати, иако ће се све то понављати у једном бесконачном процесу који никуда неће одвести. Ја, знајући за то, не могу узети учешћа у проливању крви. Опрости ми, Фердинанде!
- ТАЛАВЕРА: Праштам ти, јер знам да си несрећан. И никада те нећу волети мање него што сам волео оног малог Мигелита, који је блед и уплашен долазио да га заштитим од насртљивих дечака. Иди сада, Мигеле!

VI

Соба за мучење у подрумима архиепископске палате. Пуно одговарајућих сѐрава. За дуљачким сѐолом седе два калуђера које познајемо из четврте сцене. Пред вратима сѐоје два сѐражара. Улази Циснерос, у љрајњи секретара, седе за сѐо и климне ѓлавом сѐражарима. Један од њих изађе и одмах се враћа водећи Мигела.

ЦИСНЕРОС: Мигеле де Салинас, на вас је пала тешка оптужба. Прво, оптужени сте за јерес против Свете Цркве, јерес која се испољава у бављењу забрањеним паганским списима; друга, и још тежа оптужба је да одржавате везе са побуњеницима који се боре против наше Свете Цркве и државе, посебно са најопаснијим јеретиком и отпадником, бившим архиепископом гранадским Фердинандом од Талавере, који је ваш близак пријатељ и који је за време свог бискуповања толерисао вашу јеретичку делатност. Да ли признајете своју кривицу?

МИГЕЛ: Ја не видим чиме је моја делатност нашкодила цркви и држави. Моје бављење науком, моје проучавање старих писаца, тешко да је могло уздрмати тако јаку организацију.

ЦИСНЕРОС: Свети Августин је рекао: *“Astrologia et geometria, et alia eiusmodi, ideo despecta sunt a nostris, quia nihil ad salutem pertinent”*. Уосталом, ви знате шта је Кристифор Колумбо недавно изјавио: *“Ни мајематика, ни картае географа, ни докази разума нису ми помогли да учиним оно што сам учинио; једино ми је помогло пророштво Исаијино о новом небу и новој земљи”*.

МИГЕЛ: Дозволите да приметим, без обзира на моје мишљење о изјави поштованог господина Колумба, да се ја нисам бавио ни астрологијом, ни геометријом, а такође...

ЦИСНЕРОС: *(Прекида га)*
Ви сте врло добро разумели да овде није реч само о тим наукама, а наука којом се ви бавите може бити још штетнија, јер шири идеје које позивају на духовно расуло, које својом анархичношћу поткопавају темеље здраве вере у човеку, које саблажњавају

вернике у једноставности њихове искрене вере. А Господ наш је рекао: *А који саблазни једнога од ових малих који верују у мене, боље би му било да обеси камен воденични о враи, и да појоне у дубину морску. – Тешко свећу од саблазни! Јер је пошребно да дођу саблазни; али тешко ономе човеку кроз кога долази саблазан!*

МИГЕЛ: Ако је потребно да дође саблазан, значи да је то нужно, хоћу рећи, да је то воља божја. А човек кроз кога саблазан долази вољом божјом, а не вољом његовом, представља невину жртву.

ЦИСНЕРОС: Не прекидајте ме јеретичким импровизацијама, то само отежава ваш положај. Не може ваша логика да обухвати живот.

Дакле, видите, постоји један начин да заслужите опроштај и да докажете да сте ненамерно заблудели, али ипак прави син Цркве и Шпаније. А то је – да одговорите само на једно питање које ћу вам поставити.

Где се крије Фердинанд од Талавера?

Пауза.

МИГЕЛ: Фердинанд? Мени је непозната чињеница да се он крије.

ЦИСНЕРОС: А да ли вам је, такође непозната чињеница да је Талавера у вашем друштву изашао јуче из ваше палате, и да се, затим, заједно с вама, изгубио у непознатом правцу. То јест – вама врло добро познатом.

МИГЕЛ: Па... отишао је из града.

ЦИСНЕРОС: Отишао је да се прикључи побуњеницима, то нам је познато.

МИГЕЛ: Слушајте, ја не желим да овде играм лакрдију. Говорићу отворено, како доликује човеку: да, ја знам где се налази Талавера, и ви знате да ја то знам, али можете претпоставити да нећу издати свога пријатеља. Да ли бисте ви издали свога пријатеља?

ЦИСНЕРОС: Ја немам пријатеља. Уосталом, ваша пријатељства су ваше приватне ствари, а ваша прва и најважнија обавеза је обавеза према овој држави.

- МИГЕЛ: То је, може бити, тачно; али ако та држава хоће да ме лиши и ово мало људског достојанства које имам, правећи од мене издајника...
- ЦИСНЕРОС: Издати издајника није издајство.
- МИГЕЛ: Ко мени гарантује да је издајник баш тај и тај, а не неко други?
- ЦИСНЕРОС: Ко други?
- МИГЕЛ: Талавера за вас, ви за њега... и за мене; али и ја за њега.
- ЦИСНЕРОС: И за мене! Ви сте изгубљени! Утонули сте у јерес више но што је то изгледало. Али, постоји начин да вам се изнуди признање,
(Показује на сѝраве)
кад већ нећете својевољно да га дате. Тиме ми ништа не губимо, а ви ништа не добијате. Напротив – ви губите, а не постижете ништа. Јер, у сваком случају, ми ћемо признање добити; а кад је већ тако, треба да искористите прилику да га добровољно дате, јер се тако можете спасти.
- МИГЕЛ: Ви све то не бисте говорили кад бисте били убеђени да ћете од мене добити признање.
- ЦИСНЕРОС: Зар сте ви убеђени да ћете моћи да га не дате?
- МИГЕЛ: Наивно би било рећи да сам убеђен у то, знајући за ваше методе; али вам јемчим да ћу се свим силама трудити.
- ЦИСНЕРОС: Ваша охолост је већа од ваших снага, човече.
- МИГЕЛ: Ја знам да су у овом тренутку ваше снаге велике, али ако их и даље будете злоупотребљавали, оне то ускоро неће бити.
- ЦИСНЕРОС: Напротив, ми их употребљавамо, за добро шпанске државе.
- МИГЕЛ: Зар ви сматрате да имате искључиво право на контролу добра, и да је зло све оно што се не слаже с вашим циљевима.
- КАЛУЂЕР: (Нагње се ка Циснеросу)
Ваша Преузвишености, да пређемо на мучење, ово је окорели јеретик...

ЦИСНЕРОС: Јесам ли тражио ваше мишљење? Уосталом, губите се обојица одавде! Ко вас је звао да ми сметате?

ДРУГИ

КАЛУЂЕР: Али, Ваша Преузвишености, Закон о инквизиционом суду налаже...

ЦИСНЕРОС: Напоље!

Калуђери журно излазе.

МИГЕЛ: Зар вам није сумњива узвишеност циља коме је насиље тако драга храна?

ЦИСНЕРОС: *(Једно време га посматра као да решава да ли да прихвати даљи разговор; затим се осмехне)*
Увек сам ценио храброст противника, али се бојим да је ваша копиле језика. Насиље, кажете! Прљав посао, а? Знаш вас, чистунци! Најчистији је онај који гледа кроз прозор како други крваре да би створили нешто од ове земље.

МИГЕЛ: Да створите? Шта да створите? Хоћете од ове земље да створите тор ситне стоке са мозговима моделираним на основу вашег погледа на свет, хор срећних малоумника који ће понављати мисли насилно утиснуте у мозгове, скуп јадних будала на силу усрећених срећом коју сте ви изабрали за њих, без слободе да изаберу властиту срећу, без права на властиту несрећу, гомилу ушкопљеника који ће бити способни једино да вуку кола ваше неславне моћи, и који ће бити све друго само не људи!

ЦИСНЕРОС: *(Смешка се)*
Мислите да ће бити срећнији ако им ум буде разорен као што је ваш, питањима на која себи не могу дати одговоре; ако, у тами и осами, далеко један од другог, са мислима које се безнадно копрцају у затвореном кругу њихових малих лобаља, почну да губе, мало по мало, тло под ногама и веру у вредности живота?

МИГЕЛ: Да ли је срећа оно што је најважније за човека? Никада истину не бих жртвовао вашој варљивој срећи.

ЦИСНЕРОС: Дајте човеку вашу истину, па да видимо шта ће са њом почети? Истина је оно што користи животу, не оно што га уништава. Јер нама је, упркос свему, зар

не, ипак веома стало до овог живота, онаквог какав он јесте, и свака истина која се њему противи, која га разара, није његова истина. Његова истина је оно што му помаже да постоји. Истина која негира његове вредности, то је истина смрти и она нас се не тиче, ми је газимо и одбацујемо свесно, јер ми хоћемо да живимо. А онога ко доноси истину смрти, вратићемо тој смрти назад и запушићемо јој уста тим њеним послаником.

МИГЕЛ: Ви сте онај који уништава живот. Убијајући људе хоћете да убијете истину, али је нећете убити, кардинале, она је јача, она ће разорити вашу вештачку, лажну и насилну срећу!

ЦИСНЕРОС: Ако је ваша истина весник расула, весник уништења оних вредности које животу омогућује да се развија, ја ћу уништити ту истину!

МИГЕЛ: И шта ћете радити када тако лепо уредите свет, када сви људи буду лутке са механизмом, који ће понављати – ми смо срећни, ми смо срећни?

ЦИСНЕРОС: Онај ко је стварао овај свет постарао се да препреке ничу брзо и сигурно, те ћемо тако увек имати задовољство да их изнова савлађујемо.

МИГЕЛ: Значи, препреке су нужне, је л' те? Тако рећи добродошле. Враћамо се на исто! Ако за нас нужне, људи кроз које се оне јављају, невине су жртве.

ЦИСНЕРОС: Сваком је слободно да се определи.

МИГЕЛ: Да, али ако је зло нужно, онда је нужно и да се неко за њега определи. А тај ко се за њега определи чини вама услугу, штавише, веома вам је потребан, јер вам даје могућност да се борите за добро.

ЦИСНЕРОС: А шта ја ту могу? Нисам ја правио овај свет. Ја сам се определио за оно што сматрам да је добро и за то се борим. А и вама саветујем да се најзад определите за оно што ви сматрате да је добро. Било за нас или против нас, то је ваша ствар. Па нам реците оно што од вас захтевамо, или пак, ако се определите за супротно, немојте нам рећи; а ми ћемо онда, у складу са својим опредељењем и убеђењем, покушати да вас натерамо да нам кажете оно што од вас захтевамо.

- МИГЕЛ: Свака истина је потребна, свака носи део истине, и део разарања. Свака је храна и услов постојања оне друге.
- ЦИСНЕРОС: Па шта? Шта би по вама требало чинити? Ништа! Чујте, драги мој грофе, рећи ћу вам једну стару и већ заборављену ствар о себи. Ја сам четири године био пустињак у Толедским планинама, четири године одбијао сам да уђем у живот, одбијао сам да делама и да прихватим игру. Имао сам двадесет година и мислио исто као ви. Најзад сам ипак схватио да се не могу једноставно опрати руке. Да су сви хтели да имају чисте руке шта би било од овог света, од ове земље. Шта би било да су сви једноставно одбили да учествују да их не би запрљали.
Мислите да их ваши побуњеници не прљају?
(Помало иронично)
Свако у складу са својом замишљу, наравно. Са својом визијом.
- МИГЕЛ: Знам. Зато ја нисам ни са њима.
- ЦИСНЕРОС: С неким морате бити, иначе не можете живети.
- МИГЕЛ: Ја не желим да живим на тај начин, не желим да проливам људску крв!
- ЦИСНЕРОС: Жао ми је. Проливање се, као што видите, не може мимоићи. Ви, младићу, хоћете да живите, а упорно одбијате да прихватите правила игре. Изгледа да ћу бити приморан да вас у томе спречим, ако правила у најкраћем року не прихватите.
- МИГЕЛ: Почели смо од прокламовања високих принципа да бисмо завршили цинизмом.
- ЦИСНЕРОС: Не, дозволите, ја и даље остајем при својим принципима. Као што сте сами приметили, ја се борим за нешто што се никада неће до краја остварити. То је оно што даје прави смисао и значај мојој борби. Свака будала би се борила за оно што ће свакако остварити. Али борити се за оно што се не може остварити, то је оно што борби даје величину; то је жртва којом човек животу намеће ону вредност коју он сам по себи нема.

МИГЕЛ: Све је то нестварно, обмана. Поготово кад се чује из ваших уста.

(Смеје се)

Ви намећете вредност животу! Од чега вам је плашт тако црвен, кардинале? Биће да га бојите крвљу оних које сте већ успели да усрећите.

ЦИСНЕРОС: *(Са осмехом)*

Жао ми је, млади човече, што ћу морати да вас убијем; имао сам у вама тако духовитог и занимљивог саговорника. На жалост, време нам прекраћује задовољство. Хоћете ли ми, дакле, рећи где се крије ваш пријатељ?

МИГЕЛ: Нећу.

ЦИСНЕРОС: *(Сиражару)*

Водите овог човека у тамницу!

(Миџелу)

Дајем вам времена да размислите; до сутра. Сутра ћемо предузети мучење.

(Излази са секретаром)

VII

Циснеросова одаја. Улази Циснерос у њрајњи секретара.

ЦИСНЕРОС: Јесте ли чули вашег слободног мислиоца, вашег философа, вашег пријатеља?

СИМОН: Ваша Преузвишености, он је несрећан човек, и у основи хуман, упркос заблудама које га заслепљују.

ЦИСНЕРОС: Кажете: хуман! Доста ми је тих салонских хуманиста! Лако је остати чист не мешајући се ништа. Као да је мени мило што су ми руке кржаве. Немојте да ме вучете за језик, хуманисто!
Идите и ставите у покрет све наше уходе. Не смемо се ослонити само на нашег философа, морамо, по сваку цену, ухватити Талаверу. Тај слабо чита и философира, то је опасан човек.

Циснерос узима неке харџије и ѡочиње да чииа. Симон се ѡклони и изађе. Циснерос одмах одбаци харџије и замисли се. Зайим бесно доџраби харџије и ѡоново се удуби у рад. Улази Марија.

ЦИСНЕРОС: *(Не дижући џлаву)*
Шта хоћете опет, ког џавола?
(Диџне џлаву)
А, извините, мислио сам да је мој секретар.

Улеће усџлахирени секретар.

СИМОН: Опростите, Ваша Преузвишености, ја сам упозорио госпођицу да је Ваша Преузвишеност заузета, веома заузета, али госпођица је потрчала и...

МАРИЈА: Ваша Преузвишености, ја вас молим...

ЦИСНЕРОС: Симоне, можете ићи!

Симон се џуџке ѡклони и изађе.

ЦИСНЕРОС: С ким имам част?

МАРИЈА: Ја сам Марија де Тормес, ја сам дошла да вам паднем пред ноге. *(Клекне)*
Ја тражим милост за Мигела де Салинаса.

ЦИСНЕРОС: Госпођице, шта ви то радите? Устаните, молим вас!
(Диже је)
Тако лепа жена не сме да клечи пред човеком, поготово не пред свештеником, јер он је само упола човек. Ви сте рођака грофа де Салинаса?

МАРИЈА: Не, ја... ја сам...

- ЦИСНЕРОС: Разумем. Тако сам и мислио.
- МАРИЈА: Ваша Преузвишености, Мигел де Салинас је невин. Будите милостиви. Он је био само мало лакоми-слен... Није озбиљно схватио оно што се око њега збива, али он с побуњеницима нема ништа, он се не слаже с њима, то се може доказати.
- ЦИСНЕРОС: Госпођице де Тормес, мени је заиста жао. Ја верујем да ви тог човека волите и да о њему мислите све најлепше. Верујем да вам је тешко, али верујте да није тешко само вама. Ја овде вршим једну незахвалну дужност. Ја сам уморан и стар, али нико ме не пита за то. Ово није игра, госпођице де Тормес, овде је реч о озбиљним стварима, ја нисам овде ради свог задовољства. Од мене не зависи ништа. Ја сам само безлични инструмент идеје, која треба да препороди ову земљу.
- МАРИЈА: Једино што је озбиљно, заиста озбиљно у свему овоме, господине, то је љубав коју ја осећам према том човеку; љубав, господине, која ће учинити да пресвиснем ако се том човеку нешто деси у вашим затворима.
Ваше идеје, ваше размирице и борбе, ваше мучионице, ваши државни препороди, срамне су игре које доводе у питање једину озбиљну вредност, која се крије у нама. Зато, ја тражим слободу за Мигела де Салинаса!
Ви нисте дошли у име мржње, већ у име љубави, тако сте говорили када сте запосели наш град, зар није тако? Ако сте дошли у име мржње, признајте то, и ја ћу одмах отићи. Али, ако сте дошли у име љубави, ви га не можете осудити!
- ЦИСНЕРОС: Ја сам, госпођице, дошао у име Шпаније!
- МАРИЈА: Шта хоће Шпанија од нас? Зар Шпанија заиста тражи та мучења, те срамне справе којима ће мрцварити властиту децу! У име чега све то? Ако по ту цену треба стварати вашу државу – нека је по сто пута проклета!
(Циснерос ћућии)
Ко вам је дао право да судите? Ко сте ви? Сутра ваше кости могу да се ломе на смртоносном точку! Кога ћете онда замолити за милост? Ко ме ћете у очи погледати?

ЦИСНЕРОС: *(Уморно)*
Свако мора да буде спреман на последице својих поступака.

МАРИЈА: Лако је тако говорити са другог спрата надбискупске палате окружене оклопницима. А када је руља провалила врата ове одаје, ваше достојанство вам није сметало да позовете презренога Фердинанда од Талавере да вас спасава, нити да, пошто вас је спасао, наредите да га ухапсе, и да затим хапсите човека који је вашем спасиоцу пружио уточиште!

ЦИСНЕРОС: Ја нећу да дозволим себи да вам одговарам, нити хоћу да дозволим себи да вас кажњавам за вашу дрскост, јер схватам вашу несрећу. Али, ја за ту несрећу нисам одговоран: Мигел де Салинас би морао знати да овај свет није само свет идеја, да живот нису само књиге и лепа Марија де Тормес. Жао ми је, госпођице, ја морам много да радим, и ја сам веома, веома уморан.

МАРИЈА: *(Ван себе)*
Имате много да радите, уморни сте! Уморни сте од убијања људи, од убијања! Руке су вам кржаве, ви сте убица, фанатик! Шта ви знате о животу, да ли сте ви пунолетни? Да ли сте икада легли поред жене у постељу? Не! Ви сте голе жене гледали само на точку за мучење!
Мислите да сте мудрац и светац, да сте послати да вршите историјску мисију, да сте потребни човечанству. Никома ви нисте потребни, ви сте терет за ову земљу, људи би одахнули када би се нашао неко ко би био довољно човек да вас убије!

Последње речи изговара јецајући. Затим излети из собе, залуивши врати. Кардинал стоји нейомично. Улази ушлахирени Симон.

СИМОН: Господару, да наредим да се ухапси ова жена?

Кардинал не реагује.

СИМОН: Ваша Преузвишености...

ЦИСНЕРОС: Остави ме на миру, будало!

Симон излази, кардинал остаје нейомичан.

VIII

Соба за мучење као у шестој сцени. Два џелата ђослују око точка за мучење и ђри ђом ужинају хлеба и сира.

ПРВИ

ЏЕЛАТ: Овај точак је сасвим дотрајао. Штеде на материјалу, а траже савестан рад. А кад су се сетили да ми плате те оправке? Никад! Баш њих брига што ја радим много више од предвиђеног времена!

ДРУГИ

ЏЕЛАТ: *(Преко залођаја)*
Е, имаш право, напоран је џелатски посао. А није лако бити добар џелат. Само, знаш, незгода је у томе што плаћају од главе. Оно, не могу да кажем, сад није лоше, и ти баш немаш разлога да се буниш, али под Талавером, брате, није било посла; плаћали су нам тек колико за хлеб. Зато, мислим, да плата треба да буде одређена, то јест, разумеш, увек иста, без обзира на број глава. Јер, сам кажи, да ли смо ми одговорни за број глава, то јест, тако рећи за количину посла. Јесмо ли одговорни?

ПРВИ

ЏЕЛАТ: Нисмо.

ДРУГИ

ЏЕЛАТ: Ето видиш. То није исправно.

ПРВИ

ЏЕЛАТ: Да, али пробај да писнеш, па ћеш одмах да видиш какав је поглед са вешала.

ДРУГИ

ЏЕЛАТ: Ђути! Долазе!

Улази ђамничар водећи Миђела.

ПРВИ

ЏЕЛАТ: А, то је тамничар. Здраво Педро, каква је то зверчица?

ТАМНИЧАР: Неки гроф, шта га ја знам. Опасан јеретик и бунтовник, тако сам чуо. Кажу да уопште и није хришћанин.

(Прекрсти се)

Можда је и вештац. Данас човек ниушта није сигуран.

ПРВИ

ЦЕЛАТ: Јеси ли ти вештац грофе, а?
Неће да говори, види ти њега! А можда нас ви презирете, грофе?

ТАМНИЧАР: Неће му то помоћи кад падне у ваше шаке.
(Смеје се)

ДРУГИ

ЦЕЛАТ: Ма, пустите човека.

Улазе два сиражара и сјају с обе сиране враиша. Целати се брзо враише шочку и ћушке насјаваљају рад. На враишима се појављује Циснерос; сам.

ЦИСНЕРОС: Дао сам вам прилику да извршите свој животни избор. Учинио сам вам услугу и довео вас у ситуацију да најзад начините од себе човека. Да чујем резултат ваше одлуке. Да ли сте успели да у току ове ноћи изградите свој став и да створите своје животно опредељење?

МИГЕЛ: Могу вам рећи само толико, да ако нисам с њима свакако сам против вас.

ЦИСНЕРОС: У томе је и јесте ваша несрећа. Бити против нечег, а не бити за нешто друго, то не значи ништа.

МИГЕЛ: Ја јесам за нешто друго, али не за крвопролиће и насиље.

ЦИСНЕРОС: То значи да сте за нешто треће што у овом тренутку не постоји, значи да нисте низашта. Данас постојимо ми и они, а између нас крв. Не постоји ништа треће. Опредељење је могуће само у оквиру тих могућности. Ко није с нама тај је против нас, а ко је против нас а није с њима тај је и против њих, што значи да се налази у незавиднијем положају него свако од нас посебно, јер у обема странама има смртног непријатеља. Мислите ли да сте пред њима невини само зато што сте против нас? Не. Ми смо предмет њихове мржње, али ви, ви сте свакако предмет њиховог презира, што је много горе.

МИГЕЛ: Зар ви живите у илузији да сте ви и они исцрпили све могућности живота?

ЦИСНЕРОС: *(Иронично)*
Једино ако ви не представљате трећу могућност.

- МИГЕЛ: Зашто да не? Уосталом, има још људи као што сам ја; а Шпанија није једина земља на свету.
- ЦИСНЕРОС: За нас је Шпанија једина земља на свету; ако за вас није, имали сте прилике да је одавно напустите. Ви то нисте учинили, и на тај начин сте се обавезали да делите њену судбину и да носите последице својих поступака. Не може се побећи од одговорности замишљајући да сте изнад догађаја.
- МИГЕЛ: Доста ми је ваших поука и ваших мудрости. Доста ми је свега. Ви, изгледа, имате неодољиву потребу да преда мном, обичним немоћним затвореником и, како сте се сами изразили, човеком који није ни зашта, правдате своје поступке. Правдајући преда мном своје поступке, ви откривате само своју немирну савест. Моја савест је мирна и ја немам потребу да вас слушам.
- ЦИСНЕРОС: Шта знате ви о савести, ви који нисте никада ништа учинили у животу. Мислите да је довољно одрећи се учешћа па имати чисту савест?
(Приђе целайима који њослују око њочка)
Хофмане, је ли најзад готово?
- ПРВИ ЦЕЛАТ: Проклети точак, Ваша Преузвишености, спојеви су попустили, прикуцао бих мало, ако Ваша Преузвишеност дозволи.
- ЦИСНЕРОС: Хајде, пожури, иначе ћеш сам бити привезан за њега.
- Хофман куца чекићем по њочку. Пауза.*
- ЦИСНЕРОС: Мигеле де Салинас, дужност ми је да вас још једанпут, пре но што пређемо на принудне мере, позовем да ми одговорите: где се крије Фердинанд од Талавере?
- МИГЕЛ: Губите време.
- ЦИСНЕРОС: Ја никада не губим своје време. Хофмане!
- ХОФМАН: Ваша Преузвишености, точак ће одмах бити као нов, мада је био веома, веома, дотрајао. Ако Ваша Преузвишеност дозволи још неколико удараца.
- ЦИСНЕРОС: Ви као да нисте свесни да је све ово стварност. Схватите, ми сада напуштамо поље на коме су речи водиле своју узалудну борбу. Овај точак је, верујте,

савршено неосетљив на снагу ваших аргумената – али ви, ви ћете бити врло осетљиви на снагу његових.

МИГЕЛ: Имам утисак као да се мало хвалишете својим справама за мучење, кардинале.

ЦИСНЕРОС: Опет речи. Схватите да човек као ви неће на точку издржати више од неколико тренутака и признање ће му само излетети из уста.

МИГЕЛ: Варате се, кардинале. Никада нећу издати свог пријатеља.

ЦИСНЕРОС: И други су тако мислили док нису легли на точак. А када точак почне да кида ваше тело, сви принципи и убеђења постају ништавни према конкретном болу, који је јачи и важнији од свега.

МИГЕЛ: Постоји у човеку нешто што ваша тортура не може да сломи, нешто што је јаче од те срамотне справе.

ЦИСНЕРОС: Има људи који могу да издрже неслушене муке, хиљаду пута горе од смрти и да не изусте ни речи. Али, мало је таквих. То су они који имају несаломљиву веру. У било шта. За њих је живот пун смисла, а једино они могу лака срца да га напусте. Ви нисте тај.

МИГЕЛ: Ја нећу дозволити да у мени уништите човека! После тога не бих могао више да живим.

ЦИСНЕРОС: Моћи ћете, моћи ћете, то је ствар навике.

МИГЕЛ: Ништа вам нећу рећи! Кунем се!

Нагло се ошварају враћа. Улазе два војника, који грубо журају Талаверу, и секретар.

МИГЕЛ: Фердинанде!

ЦИСНЕРОС: Шта? Надбискуп? Каква неочекивана посета! Где сте нашли господина од Талавера?

СИМОН: Хуан Сантиљана, један од њихових, показао га је за сто златника. Изненадили смо га и ухватили без много муке, осим што је, бранећи се, које ранио, које убио, шест наших људи. Морам вас даље извести да је група побуњеника која је чувала господина од Талавера, успела, када је овај ухаћен, и када је сваки даљи отпор био безнадежан, да се повуче, те се до сада по свој прилици спојила са главином својих снага чију акцију вероватно можемо ускоро очекивати.

- ТАЛАВЕРА: Мигеле, мораш ми опростити!
- МИГЕЛ: Шта говориш, пријатељу, требало би да ја...
- ТАЛАВЕРА: Крив сам пред тобом. Сви су говорили да си ме ти издао, и ја сам у то поверовао.
- ЦИСНЕРОС: Ускратили сте му ту могућност својом изненадном посетом. Свеједно. Ви знате шта вас чека. Симоне, наредите да одмах почну припреме. Хоћу за сутра да имам ломачу!

Симон се поклони и изађе заједно са војницима који су довели Талаверу.

- ЦИСНЕРОС: Хофмане, престани да чангрљаш око тог точка! Закаснио си; за сада нам неће бити потребан. Одлазите обојица!

Целатићи одлазе. Хофман једном пошпајном гримасом изражава незадовољство.

- ТАЛАВЕРА: Јесте ли задовољни сада?
- ЦИСНЕРОС: Ви прецењујете себе, Талавера. Ја, срећом, никада нисам задовољан. Увек има довољно непријатеља Шпаније против којих имам част да се борим.
- ТАЛАВЕРА: Само ви немојте да ми говорите о части!
- ЦИСНЕРОС: Као осуђеном на смрт, могу вам допустити извесну вербалну слободу.
- ТАЛАВЕРА: Мислите ви шта хоћете, али ја вам велим да насилем ничију част нећете одбранили. Ја знам да ћу умрети, ја сам свој живот одавно прежалио, али знајте да ће народ устати као олуја, чијем побеснелом налету ништа не може да умакне, и тада ће доћи крај вашој тиранији!
- ЦИСНЕРОС: Ја знам да све има свој крај, немојте сумњати у то, и баш зато се задовољавам привременошћу своје победе: А та ваша олуја, када поруши све што се може порушити, потражиће опет некога чија ће гвоздена рука да је врати тамо одакле је и дошла. И биће још много олуја. Свако се бори за оно што сматра да је право, а вечност је ствар Божја.
Али, шта да радимо са вашим пријатељем, Талавера? Он нам више није потребан. Ви сте га спречили да одигра једину улогу која му је била намењена. Пошто је безопасан, да га пустимо његовој

Марији да на миру размишља; имаће о чему. Пошто је против побуњеника, његова смрт нам не би користила као што нам не би користио ни његов живот. Препустимо га, дакле, његовој судбини. Мигеле де Салинас, слободни сте. Можете ићи. Поклањам вам живот!

МИГЕЛ: *(У вајри)*
Пљујем ја на живот који ми ви поклањате! Никуда нећу да идем! Остајем овде!

ТАЛАВЕРА: *(Прилази му)*
Мигеле, не буди луд!

ЦИСНЕРОС: *(Миђелу)*
Немојте да трабуњате! Немам ја толико времена да бих га на вас губио. Никако не можете да погодите прави гест који треба да учините.
(Војнику)
Изабаци га из палате! Напоље!

Војник га изводи, Миђел се којрца.

МИГЕЛ: *(Очајно)*
Фердинанде!

Војник га изводи.

ТАЛАВЕРА: *(Циснеросу)*
Бедниче!

ЦИСНЕРОС: *(Војнику који је осџао)*
Водите га у тамницу! Окујте га!

Војник га изводи, Талавера виче.

ТАЛАВЕРА: Антихристе! Ми ћемо, ипак, победити, победићемо, чујеш ли, победићемо!

ЦИСНЕРОС: И онда?

Талаверу одводе, Циснерос осџаје сам и нејомичан.

КРАЈ